

Kulturni identitet Hrvatske u europskom kontekstu - projekt Europske prijestolnice kulture

Žic, Marijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:439796>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

MARIJANA ŽIC

**KULTURNI IDENTITET HRVATSKE U EUROPSKOM KONTEKSTU – PROJEKT
EUROPSKE PRIJESTOLNICE KULTURE**

Završni rad

Pula, 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za interdisciplinarnu, talijansku i kulturološku studiju

MARIJANA ŽIC

**KULTURNI IDENTITET HRVATSKE U EUROPSKOM KONTEKSTU – PROJEKT
EUROPSKE PRIJESTOLNICE KULTURE**

Završni rad

JMBAG: 0303016362, izvanredna studentica

Studijski smjer: preddiplomski sveučilišni studij kulture i turizma

Predmet: Kulturni identitet Hrvatske

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: interdisciplinarnu društvene znanosti

Znanstvena grana: Europski studiji

Mentor: Doc. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, siječanj 2018.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	1
UVOD.....	2
1. KULTURA, KULTURNA BAŠTINA I KULTURNI TURIZAM.....	4
1.1 Pojmovna određenja i povezanost kulture, turizma i kulturnog turizma.....	4
1.1.1 Profil kulturnih turista s obzirom na motivaciju.....	5
1.1.2 Materijalna i nematerijalna kulturna baština.....	6
1.2 Turistička valorizacija kulturne baštine u destinaciji.....	7
1.3 Turizam i trendovi u kulturnom turizmu u Europskoj uniji.....	9
1.4 Kulturna politika u Europskoj uniji.....	10
2. PROJEKT EUROPSKE PRIJESTOLNICE KULTURE.....	13
2.1 Povijest, ciljevi i opis projekta Europske prijestolnice kulture.....	13
2.1.1 Zakonodavni okvir i financiranje projekta Europske prijestolnice kulture.....	16
2.2 Kriteriji odabira gradova za naslov Europske prijestolnice kulture.....	17
2.2.1 Postupak nominacije grada za naslov Europske prijestolnice kulture.....	19
2.3 Utjecaj projekta EPK na razvoj gradova – primjeri.....	19
2.4 Weimar - Europska prijestolnica kulture 1999.....	21
2.5 Graz - Europska prijestolnica kulture 2003.....	24
3. REPUBLIKA HRVATSKA I PROJEKT EPK.....	27
3.1 Hrvatska kulturna baština.....	27
3.2 Kulturni turizam u Republici Hrvatskoj i projekt Europske prijestolnice kulture....	28
3.3 Rijeka - prva hrvatska Europska prijestolnica kulture 2020.....	30
3.4 Analiza razvoja kulturnih programa i projekta Rijeka EPK 2020.....	34
ZAKLJUČAK.....	43
LITERATURA.....	45
POPIS PRILOGA.....	49
SAŽETAK.....	52
SUMMARY.....	53

UVOD

Kultura je sve važniji motiv suvremenog turista prilikom odabira destinacije za turističko putovanje. Kulturni turisti žele što više upoznati nove i autentične elemente materijalne i nematerijalne kulture drugih naroda radi novog kulturnog iskustva, a kako bi se zadovoljile njihove turističke potrebe tako se razvija ponuda kulturnog turizma. Europske se destinacije fokusiraju na razvoj kulturnog turizma uz potpore iz europskih fondova radi sve veće potražnje za bogatom europskom kulturom, radi većeg turističkog profita od kulturnih turista te radi očuvanja europske kulturne baštine. Europska unija je pokrenula kulturni projekt, Europske prijestolnice kulture, 1985. godine, s ciljem očuvanja i promoviranja raznolikih europskih kultura, povezivanja europskih građana, isticanja zajedničke europske baštine i poticanja kulturnog razvoja gradova.

Svrha ovog završnog rada je pokušati objasniti važnost dugogodišnjeg kulturnog projekta Europske prijestolnice kulture (European Capital of Culture, ECOOC, EPK), pa je cilj ovog rada prikazati brojne dobrobiti tog programa.

Predmet istraživanja ovog završnog rada je ustanoviti koji su sve pozitivni učinci projekta EPK za odabrane gradove. Posebno će se istražiti utjecaj projekta na razvoj kulture i turizma prijašnjih gradova europskih prijestolnica kulture. Također će se istražiti grad Rijeka, te koje je sve aktivnosti poduzela do sada kao izabrana nositeljica titule Europska prijestolnica kulture 2020. godine.

Inicijativa Europska prijestolnica kulture je izvanredna prilika za kulturni razvoj i kulturnu regeneraciju gradova, poticanje razvoja kulturnog turizma, povećanje međunarodne vidljivosti gradova, kao i za društveni i gospodarski razvoj gradova na održiv način. Rijeka je tom titulom dobila priliku da se pozicionira u Europi i u svijetu kao nova, atraktivna kulturna destinacija, te da predstavi svoj kulturni identitet u europskom kontekstu.

Prilikom izrade završnog rada korišteni su sekundarni izvori podataka koji su prikupljeni iz knjiga, znanstvenih i stručnih radova te internet izvora. Također je provedeno primarno istraživanje putem intervjua sa voditeljima projekta Rijeka EPK 2020. Tijekom izrade rada korištene su znanstvene metode deskripcije, kompilacije,

analize, sinteze, indukcije i dedukcije. U empirijskom dijelu je korištena metoda intervjua.

Sadržaj rada je strukturiran u tri glavna tematska poglavlja, te na sadržaj, uvod, zaključak, korištenu literaturu, priloge i sažetak. U uvodu se navodi problem i predmet istraživanja, znanstvene metode koje su korištene te je obrazložena struktura rada. U prvom poglavlju se objašnjavaju osnovni teorijski pojmovi o kulturi, turizmu, kulturnoj baštini i kulturnom turizmu. Daje se osvrt na međuzavisnost turizma i kulture, objašnjava se profil kulturnih turista, navode se trendovi kulturnog turizma u Europskoj uniji, opisuje se važnost turističke valorizacije kulturne baštine i objašnjava se uloga kulture u Europskoj uniji.

Drugo poglavlje opisuje povijest nastanka, ciljeve i koncept projekta Europske prijestolnice kulture. Navodi se zakonodavni okvir i razvoj projekta, koji su izvori financiranja projekta, te koji su bitni kriteriji za prijavu gradova na natjecanje za titulu EPK. Opisuje se postupak nominacije grada za naslov EPK. Navodi se utjecaj projekta EPK na razvoj nekoliko prijašnjih gradova europskih prijestolnica kulture, a detaljnije su obrađena iskustva gradova Weimara i Graza.

Treće poglavlje opisuje potencijale hrvatske kulturne baštine za razvoj kulturnog turizma u Republici Hrvatskoj, strategije razvoja hrvatskog kulturnog turizma i važnost projekta EPK za grad Rijeku. Također se istražuje grad Rijeka te koje je sve aktivnosti poduzela kao izabrana nositeljica titule Europska prijestolnica kulture 2020. godine. Navest će se ciljevi prijave grada na natječaj za tu prestižnu titulu, te će se prikazati analiza razvoja kulturnih programa i kulturnog projekta Rijeka EPK 2020. godine. Na kraju rada se upućuje na zaključak.

1. KULTURA, KULTURNA BAŠTINA I KULTURNI TURIZAM

1.1 Pojmovna određenja i povezanost kulture, turizma i kulturnog turizma

Mnogi autori su pokušali definirati kulturu te postoje mnogobrojne definicije kulture upravo zbog njenih brojnih obilježja. Neki kulturu smatraju visokom umjetnošću koja se nalazi u muzejima širom svijeta, a neki smatraju da ona obuvaća način života nekog naroda. Prema Littrellu „pojam kulture obuhvaća ono što ljudi misle (stavove, uvjerenja, ideje i vrijednosti), ono što ljudi rade (kulturom normirani načini ponašanja ili način života) i ono što ljudi stvaraju (umjetnička djela, kulturni proizvodi). Kultura se ostvaruje u procesima (ideje i načini života ljudi) i proizvodima tih procesa (rukotvorine, umjetnička djela, običaji, „atmosfera“).“¹ Prema tome, kultura je izraz identiteta određenog naroda.

Turizam je složeni društveni sustav koji se kontinuirano razvija i utječe na nacionalno gospodarstvo neke države. „Turizam se može definirati kao skup odnosa i pojava koje proizlaze iz putovanja i boravka posjetitelja nekog mjesta, ako se tim boravkom ne zasniva stalno prebivalište i ako s takvim boravkom nije povezana nikakva njihova gospodarska djelatnost.“² Kultura izravno utječe na turizam i postaje važan motiv turističkih putovanja.³ U Europi se destinacije sve više okreću kulturnom turizmu jer je potrošnja kulturnih turista velika, a turisti teže za upoznavanjem lokalnog stanovništva i bogate europske kulture. Turizam kao jedna od vodećih svjetskih gospodarskih industrija kontinuirano utječe na kulturu odnosno na povećanje ponude proizvoda proizašlih iz različitih područja kulture, od posjeta čuvenim kulturno-povijesnim lokalitetima, spomenicima i institucijama do otkrivanja novih, egzotičnih mjesta i načina života tamošnjega stanovništva.⁴ Iz navedenog proizlazi da je kulturu i turizam potrebno promatrati u međuzavisnosti.

U osamdesetim godinama 20. stoljeća stvara se novi tip putnika, tzv. postmoderni turist, što je rezultat sve većeg obrazovanja putnika, veće platežne moći i zasićenja klasičnim turističkim ponudama. Novo iskustvo, edukacija i aktivnost osnovni je sadržaj putovanja koje zahtjeva postmoderni turist. Zbog takve potražnje, turističko

¹Greg Richards, *What is Cultural Tourism?*, <http://academia.edu/1869136/> (01.09.2017.)

²Boris Vukonić, *Turizam u susret budućnosti*, Mikrorad, Ekonomski fakultet, Zagreb 1994., str. 23.

³Tonka Pančić Kombol, *Kulturno nasljeđe i turizam*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, br.16-17, 2006., str. 212.

⁴Vinka Cetinski, Violeta Šugar, Marko Perić, *Menadžment institucija i destinacija kulture*, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Opatija 2012., str. 103.

se tržište segmentira na selektivne oblike kao što su kulturni, zdravstveni, avanturistički i dr., za koje nije dovoljno ponuditi smještaj i prirodne ljepote, već za zahtjevnog turista treba organizirati i kvalitetan program npr. kulturni program za kulturnog turista. Zbog toga 80-ih godina 20. stoljeća počinje i akademsko istraživanje teme kulturnog turizma, kako bi se na optimalan način iskoristili kulturni resursi u turizmu te kako bi se osigurala kvaliteta turističke ponude, ali i očuvanje baštine receptivne destinacije. Smatra se da su kulturni turisti, obrazovaniji i veći potrošači, čija će potražnja i dalje rasti.⁵

Kultura i kulturna baština pridonose atraktivnosti turističke destinacije, a često su i glavni razlog turističkog odabira, dok turizam kroz elemente valorizacije te poticanja kulturnih događanja izrazito pozitivno utječe na kulturni razvoj. Iako su ljudi oduvijek putovali motivirani onim što danas nazivamo kulturnim turističkim doživljajem, kulturni turizam je ozbiljnije prepoznat kao turistički i tržišni fenomen tek krajem 1970-ih. Tada su marketinški eksperti, istražujući tržišne segmente na turističkom tržištu, spoznali da postoji velika skupina turista koja putuje kako bi stekla detaljniju spoznaju o pojedinim kulturnim atrakcijama, ali i dublje razumijevanje ljudi i društava koja posjećuju. Oni su nazvani „kulturni turisti“, a sam fenomen „kulturni turizam“.⁶

Dakle, kulturni turizam se može definirati kao kretanje ljudi uzrokovano kulturnim atrakcijama koje su izvan njihovog prebivališta s namjerom da prikupe nova kulturna iskustva. Pojam kulturnog turizma se primjenjuje na putovanja koja uključuju posjet kulturnim resursima bez obzira da li je kultura bila primarna motivacija putovanja ili slučajna, a sadrži elemente materijalne odnosno nematerijalne kulture određene destinacije koji turistu nude atmosferu, iskustvo ili doživljaj odabrane destinacije.⁷

1.1.1 Profil kulturnih turista s obzirom na motivaciju

Kulturni turisti danas žele što više istražiti nepoznate kulture i druge narode i pri tome traže autentična, zanimljiva i nova kulturna iskustva. S obzirom na motiviranost kulturnih turista prema svojim potrebama za upoznavanjem nepoznate kulture određene turističke destinacije, razlikujemo tri skupine kulturnih turista. Ako je namjera turista da posjeti određenu destinaciju isključivo zbog sudjelovanja u

⁵ Daniela Angelina Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Meandar, Zagreb 2009., str. 53.-54.

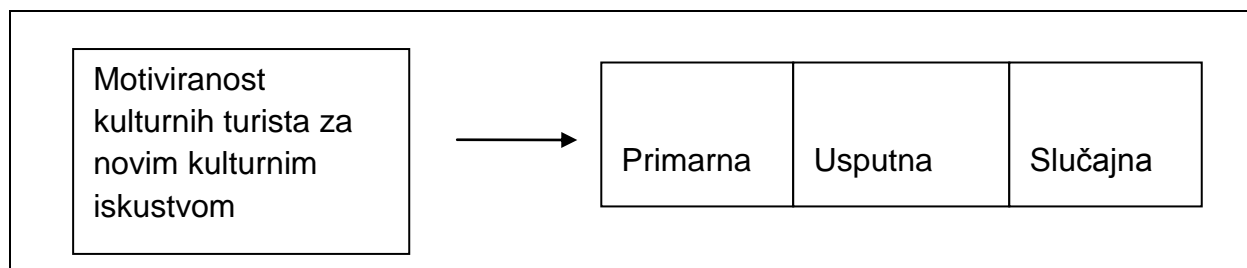
⁶ Stanko Geić, *Turizam i kulturno-civilizacijsko naslijeđe*, Veleučilište Split, Split 2002., str. 25.

⁷ D. A. Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, op.cit., str. 42.-47.

njezinom kulturnom životu, tada se govori o primarnoj motivaciji turista koja uključuje odlazak na izložbe, festivale, koncerte, kazališne predstave i sl., dok se o usputnoj motivaciji govori kada se turist u određenu destinaciju upućuje s nekim drugim primarnim motivom poput odmora na moru i suncu, a kulturnim životom se ima namjeru baviti, ali sekundarno, npr. posjećuje poneku izložbu te uživa u autohtonim gastro specijalitetima receptivne destinacije. Slučajnom motivacijom naziva se situacija u kojoj turist načelno nema namjeru upoznati kulturu destinacije, ali za vrijeme svog boravka dolazi u kontakt s lokalnim stanovništvom i slučajno upoznaje njegov način života odnosno kulturu.⁸

U nastavku slijedi slika br.1 koja prikazuje profil kulturnih turista s obzirom na njihov stupanj motiviranosti za novim kulturnim iskustvom.

Slika br.1 Profil kulturnih turista s obzirom na motivaciju

Izvor: obrada studenta prema Daniela Angelina Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Meandar, Zagreb 2009., str. 43.

U skladu s navedenim razlikujemo kulturne turiste s primarnom, usputnom i slučajnom motivacijom za upoznavanjem nove autentične kulture određene destinacije. Dakle sve tri kategorije kulturnih turista sudjeluju u kulturnom životu posjećenih destinacija bez obzira na stupanj motiviranosti i na taj način ispunjavaju ulogu kulturnih turista.

1.1.2 Materijalna i nematerijalna kulturna baština

Materijalna i nematerijalna kulturna baština, zajedničko je remek-djelo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za utvrđivanje i afirmaciju kulturnog identiteta. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske se brine za zaštitu kulturne baštine radi osiguranja njene održivosti što podrazumijeva, identificiranje, dokumentiranje, održavanje, zaštitu, korištenje kao i promicanje njenih vrijednosti. Materijalnu kulturnu baštinu čine

⁸ Isto, str. 44.

pokretna (zbirka predmeta u muzejima, knjižnicama i dr., crkveni inventar, filmovi, arhivska građa, djela likovnih i primjenjenih umjetnosti i dizajna itd.) i nepokretna kulturna dobra (građevina, grad, mjesto, selo, spomenik, arheološko nalazište itd.). Kulturna baština su i nematerijalni oblici kulturne baštine.⁹

Prema Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, NN 151/03, NN 157/03, Ispravak) čl. 9., nematerijalno kulturno dobro mogu biti razni oblici i pojave kulturnog stvaralaštva što se prenose iz generacije u generaciju predajom ili na drugi način, a osobito:

- jezik, dijalekti, govori i toponimika te usmena književnost,
- folklorno stvaralaštvo poput glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja kao i druge tradicionalne pučke vrednote
- tradicijska umijeća i obrti.¹⁰

Kulturno nasljeđe daje određenu autentičnost destinaciji, čini je prepoznatljivom i drukčijom i predstavlja temelj konkurentske prednosti u odnosu na druge destinacije.¹¹

1.2 Turistička valorizacija kulturne baštine u destinaciji

Za svaku je zemlju bitno utvrditi mogućnost uključivanja kulturne baštine u turističku ponudu, upravo zbog učinkovitog korištenja i upravljanja kulturnom baštinom koja pridonosi turističkom i ekonomskom razvoju zemlje. „Menadžment kulturnih resursa pretpostavlja koordiniranje djelovanja brojnih čimbenika koji čine spektar kulturološke ponude destinacije u segmentu turističko kulturnih atrakcija i atraktivnosti, a pri tome se pod pojmom turističkih atraktivnosti razumiju prirodne (klima, more...) ili od čovjeka stvorene antropogene, kulturne pogodnosti šireg prostora (grad, baština...) koje privlače turiste, a pod turističkim atrakcijama konkretan pojedinačni lokalitet, pojave ili manifestacije koje svojim atributima pojačavaju privlačnu snagu destinacije.“¹² Korištenje kulture u turizmu te razvoj kulturnog turizma treba se temeljiti na razvoju menadžmenta kulturnih resursa.

⁹ *Strateški plan Ministarstva kulture 2015.-2017.*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb 2014., str. 41.

¹⁰ *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*, <http://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>, (02.09.2017.)

¹¹ T. Pančić Kombol, *Kulturno nasljeđe i turizam*, op.cit., str. 227.

¹² Stanko Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split 2011., str. 185.

Upravljanje kulturnim resursima označava brigu o održavanju kulturne vrijednosti kulturnih dobara kako bi sadašnje i buduće generacije mogle u njima uživati.¹³ Iskustvo je pokazalo da je najučinkovitiji način vođenja brige o baštini i potrebi za njezinim očuvanjem upravo njezina gospodarska valorizacija. Kada kulturno dobro može postati i generator profita, raste i potreba njegova očuvanja, a tako se osigurava i trajnost samom kulturnom dobru. Najčešća gospodarska valorizacija kulturnih dobara događa se putem turističke djelatnosti.¹⁴ Održivo korištenje kulturne baštine podrazumijeva njezinu zaštitu i korištenje, a korištenjem kulturne baštine u turizmu se generira prihod koji se ponovo ulaže u njezinu zaštitu. Može se reći da je turizam taj koji doprinosi revitalizaciji i zaštiti baštine putem kulturnog turizma.

Strategija koja ističe korištenje kulturne baštine u turističke svrhe je sustav koji funkcionira kao jasan koncept osmišljenog privlačenja ljudi da potaknuti vrijednostima kulturne baštine odluče o destinaciji svog putovanja. Iskorištavanje kulturne baštine kreće od poticanja zanimanja za raznovrsne oblike promidžbe do stimuliranja one promidžbe koja se pokazuje najdjelotvornijom u nastojanjima stvaranja zadovoljstva posjetom destinaciji. Oblici promocije kulturne baštine su npr. publikacije, izložbe, vizualni mediji, virtualne informatičke mreže itd.¹⁵ Dakle, dobrom marketinškom strategijom odnosno kvalitetnom promocijom kulturne baštine, ističu se prednosti i posebnosti određene destinacije i njene kulture te se na taj način stvara dodatna privlačnost destinacije i povećava interes za dolazak kulturnih turista.

Vrtiprah naglašava da kulturni „proizvod“ treba oblikovati kao atraktivan proizvod turistima koji se žele upoznati s prošlim i sadašnjim nasljeđem destinacije, a doživljaj kod turista se može stvoriti jedino kvalitetnim prikazom mjesta, povijesti, ljudi, umjetnosti itd. Kvalitetan prikaz, učenje o lokalnim vrijednostima i upoznavanje povijesti i tradicije lokaliteta danas su vrlo važni elementi u ukupnom turističkom proizvodu destinacije.¹⁶ Prema tome nije dovoljno samo ponuditi razgledavanje kulturnih znamenitosti, muzeja i sl., već je potrebno od kulturnih resursa stvoriti atrakciju odnosno kulturni proizvod, a to se postiže kvalitetnom interpretacijom i

¹³ Daniela Angelina Jelinčić, *Kultura u izlogu, kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*, Meandarmedia, Meandar, Zagreb 2010., str. 25.

¹⁴ Isto, str. 116.

¹⁵ Tatjana Gredičak, *Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske*, *Ekonomski pregled*, Vol.60 No.3-4, 2009., str. 199.

¹⁶ Vesna Vrtiprah, *Kulturni resursi kao činitelj ponude u 21. stoljeću*, *Ekonomski misao i praksa*, broj 2, 2006., str. 288.

prezentacijom kulturnih resursa. Kulturno-turistički proizvod je formalizirana, pakirana i upravljana prezentacija baštine, umjetnosti ili jedinstvene atmosfere destinacije na jedinstven i zanimljiv način, koja istovremeno nudi popratne uslužne (turističke i prometne) sadržaje i visoku kvalitetu usluge.¹⁷

U turizmu su uspješni i programi obnove te turističko-gospodarskog oživljavanja nekadašnjih industrijskih područja kroz ekološku revitalizaciju i nove kulturno-turističke i uslužne sadržaje primjerice u napuštenim industrijskim i rudarskim pogonima.¹⁸ Kao dobar primjer uspješne revitalizacije i valorizacije industrijske baštine i rudnika, može se navesti Rurska oblast u Njemačkoj, koja se putem kulturnog programa Europske unije, Europske prijestolnice kulture, kulturno i gospodarski regenerirala iz industrijske u kulturno-turističku destinaciju. Dakle upravo je valorizacija i revitalizacija kulturne baštine bitna komponenta turističke ponude.

1.3 Turizam i trendovi u kulturnom turizmu u Europskoj uniji

Turizam postaje ključ napretka za sve veći broj destinacija širom svijeta kao glavni pokretač društveno-gospodarskog razvoja kroz turističke prihode, stvaranje radnih mjesta i poduzeća, razvoj infrastrukture itd. Turistička politika Europske unije (Unija, EU) bit će kvalitetnija i pratit će aktualne trendove, što će doprinosti rastu selektivnih oblika turizma. Europska unija je definirala zajedničke ciljeve za poticanje razvoja turizma, a među najvažnijima su razvoj i promocija održivog turizma u Uniji, bolje iskorištavanje financijskih sredstava iz europskih fondova, cjelogodišnje turističko poslovanje te zaštita prirodne i kulturne baštine.¹⁹

Svjetska turistička organizacija (WTO), definirala je održivi turizam kao turizam koji zadovoljava potrebe prisutnih turista i domicilnog stanovništva istodobno čuvajući resurse budućeg razvitka. Takav razvoj podrazumijeva upravljanje resursima na način da se udovolje osnovni ekonomski, socijalni i estetski zahtjevi uz istodobno očuvanje kulturnog integriteta, osnovnih ekoloških procesa i biološke raznolikosti.²⁰ U novije se vrijeme europske destinacije orijentiraju na ponudu kulturnog turizma, upravo radi sve veće turističke potražnje za novim kulturnim atrakcijama i većeg

¹⁷ *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od turizma i kulture do kulturnog turizma“*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb 2003., str. 7.

¹⁸ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, op.cit., str. 193.

¹⁹ Isto, str. 537.

²⁰ *Making Tourism More Sustainable, Guide for Policy Makers*, UNEP and WTO, 2005., p. 11.

turističkog profita od kulturnih turista. „Kulturne raznolikosti poput jezika, književnosti, primjenjene i likovne umjetnosti, tradicije, arhitekture i umjetničkog obrta predstavljaju dio europskog zajedničkog kulturnog nasljeđa.“ Jedan od osnovnih ciljeva Europske unije je očuvanje i podupiranje upravo te raznolikosti i osiguranje potpore kako bi ona bila dostupna i drugima. Glavni instrument potpore financiranja kulturnog turizma su tzv. strukturni fondovi.²¹ Trendovi u kulturnom turizmu koje EU nastoji ostvariti su:

- Interakcija kulture i turizma trenutno dobiva dodatnu važnost,
- Kulturni turizam je ključni faktor za interkulturalni dijalog i razvoj na održivi način,
- Kulturna baština izraz je identiteta naroda, teritorija, njegove povijesti, tradicije i civilizacije,
- Održivi turizam izvlači ono najbolje iz baštine i predstavlja značajnu gospodarsku i socijalnu snagu te ima ogroman potencijal za ekonomski razvoj i stvaranje radnih mjesta u turizmu,
- Povećana potražnja za kulturnom praksom, dobrima i uslugama povezana je s boljim životnim standardom, više slobodnog vremena i višom razinom obrazovanja,
- Europa posjeduje bogatu i raznoliku baštinu koja može zadovoljiti tu potražnju,
- Otprilike 30% europskih turističkih odredišta odabiru se upravo stoga što posjeduju baštinske lokalitete koji se mogu posjetiti,
- Ovaj se broj povećava na 45-50% ako uključimo širi kulturni sektor poput festivala ili važnih kulturnih događaja.²²

Bogatstvo europske baštine je važan faktor za održavanje konkurentnosti europskog turističkog proizvoda, a poticanje razvoja kulturnog turizma je izvrsno rješenje za očuvanje i isticanje raznolike europske baštine što doprinosi kvalitetnom razvoju turizma i gospodarstva Europe na održiv način.

1.4 Kulturna politika u Europskoj uniji

Europska unija je jedinstvena gospodarska i politička zajednica 28 europskih država. Republika Hrvatska je 1. srpnja 2013., postala njena dvadeset i osma članica. Glavni gospodarski pokretač EU-a je njegovo unutarnje tržište kojem je

²¹ S. Geić, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, op.cit., str. 537.

²² Klein Reinhard, *Public Policies and Cultural Tourism, EU activities*, The 1st Conference on Cultural tourism, Economy and Values in the 21st Century, Barcelona 29.-31 March 2001.

omogućeno slobodno kretanje robe, usluga, novaca i osoba, te razvijanje tog kapitala kako bi Europljani od njega imali korist. Europska unija je stvorila zajednički kulturni okvir za novu ujedinjenu Europu, obogaćenu zajednicu različitim kulturama, jezicima i tradicijama, u kojoj vrijedi pravilo „Ujedinjena u različitosti.”²³ Pod tim motom EU valorizira europsku kulturnu baštinu i podupire proces europske integracije. Službenim, ravnopravnim prihvaćanjem država članica i priznavanjem njihovih jezika, tradicije i kulture, EU štiti i priznaje njihov kulturni i nacionalni identitet. U multikulturalnom demokratskom društvu EU-a potiče se interkulturalni dijalog među različitim narodima da bi se postiglo društveno zajedništvo temeljeno na međusobnom razumijevanju, toleranciji i jednakom poštovanju svih naroda i kultura.

Kulturna politika u Europskoj uniji je područje gdje se državama članicama ostavlja pravo samostalnog odlučivanja o kulturnim politikama i donošenja odluka o financiranju na tom polju. Dakle, na nivou EU, kulturna politika nije striktno određena, ali je člankom 167. Ugovora o funkcioniranju Europske Unije (bivši članak 151. Ugovora iz Amsterdama, tj. bivši članak 128. Ugovora iz Maastrichta) određen fokus interesa EU-a, a to je kulturna razmjena i suradnja među državama članicama koja je moguća i sa trećim zemljama.²⁴ „Najvažnije aktivnosti koje EU potiče u domeni kulture, sukladno članku 167., glavi 13 Ugovora o EU-u su:

1. Unija doprinosi procvatu kultura država članica, poštujući pritom njihovu nacionalnu i regionalnu raznolikost i stavljajući u prvi plan njihovo zajedničko kulturno naslijeđe.
2. Djelovanje Unije usmjereno je prema poticanju suradnje između država članica te, prema potrebi, podupiranju i dopunjavanju njihovog djelovanja u sljedećim područjima:
 - poboljšanju poznavanja i popularizacije kulture i povijesti europskih naroda,
 - očuvanju i zaštiti kulturne baštine od europske važnosti,
 - nekomercijalnoj kulturnoj razmjeni,
 - umjetničkom, književnom i audio-vizualnom stvaralaštvu.
3. Unija i države članice podupiru suradnju s trećim zemljama i međunarodnim organizacijama nadležnima u području kulture, osobito s Vijećem Europe.

²³ EU kratko, http://europa.eu/about-eu/basic-information/about/index_hr.htm (15.09.2017.)

²⁴ Jaka Primorac, *Što su kulturne politike?*, <http://www.culturenet.hr/default.aspx?ID=19> (15.09.2017.)

4. U svom djelovanju na temelju drugih odredaba Ugovora, Unija vodi računa o kulturnim aspektima, posebno radi poštovanja i promicanja raznolikosti svojih kultura,

5. Kako bi doprinijeli ostvarivanju ciljeva iz ovog članka:

- Europski parlament i Vijeće, odlučujući u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom i nakon savjetovanja s Odborom regija, donosi poticajne mjere, pri čemu je isključeno bilo kakvo usklađivanje zakona ili propisa država članica,
- Vijeće, na prijedlog Komisije donosi preporuke.²⁵

Važni kreatori kulturnih politika u sektoru kulturnog turizma su pored Europske unije, Vijeće Europe i UNESCO. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) je organizacija Ujedinjenih naroda za područje obrazovanja, znanosti i kulture koja teži očuvanju kulturne baštine. Vijeće Europe je međunarodna organizacija koja je vrlo aktivna u zaštiti zajedničke europske kulturne baštine.

Kultura igra važnu ulogu u ekonomiji Europske unije gdje kulturne i kreativne industrije sudjeluju s ukupno 4.5% u europskom BDP-u i čine 3.8% zaposlenih na europskoj razini, a to je više od 8.5 milijuna radnih mjesta. Istraživanja su pokazala da je u razdoblju od 2000. do 2007., zaposlenost u kulturnom i kreativnom sektoru rasla u prosjeku 3.5% godišnje. EU potiče razvoj kulture putem europskog fonda Kreativna Europa. To je osnovni fond za financiranje kulture u Europskoj uniji za period od 2014.-2020. Predloženi proračun za navedeno radoblje je 1,8 milijardi eura, što je trenutno najveća financijska potpora za kulturne i kreativne industrije na svijetu. Ciljevi programa Kreativna Europa su promocija europske kulturne i jezične različitosti i europske kulturne baštine te jačanje kulturnog i kreativnog sektora.²⁶ Kulturne i kreativne industrije proizvode i distribuiraju kulturne proizvode poput, glazbe, filma, kompjuterskih igrica, festivala, mode, oglašavanja, umjetničkih predstava (ples, kazalište) i dr., koji su stvoreni na temelju kreativnog ljudskog kapitala. Putem fonda Kreativna Europa, bespovratnim sredstvima se sufinanciraju projekti u kulturi i umjetnosti. Na taj način se potiču zapošljavanja kulturnih djelatnika i umjetnika, nova radna mjesta, prekogranične suradnje itd. U multikulturalnoj Europskoj uniji, kultura je moćno sredstvo suradnje i razvoja europskog društva.

²⁵ Pročišćene inačice Ugovora o Europskoj uniji i ugovora o funkcioniranju Europske unije , <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (20.09.2017.)

²⁶ Što je Kreativna Europa?, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7150> (20.09.2017.)

2. PROJEKT EUROPSKE PRIJESTOLNICE KULTURE

2.1 Povijest, ciljevi i opis projekta Europske prijestolnice kulture

Projekt Europske unije, Europske prijestolnice kulture, iniciralo je 1985. godine, Vijeće ministara EU-a na prijedlog tadašnje grčke ministrice kulture Meline Mercouri. U početku se program zvao Europski grad kulture, a prvi grad koji je bio nositelj te titule je bila Atena. Program je osnovan s ciljem povezivanja europskih građana i priznavanja zajedničke europske baštine uz istovremenu promociju kulturne raznolikosti. Od 1985. do 1999., svake je godine drugi grad proglašavan kulturnom prijestolnicom, a 2000., tim je naslovom bilo proglašeno njih devet i tada je projekt preimenovan u Europske prijestolnice kulture.²⁷ Inicijativa Europske prijestolnice kulture je tijekom vremena postala važno kulturno događanje u Europi jer je uspješno pridonosila održivom razvoju gradova.

Opći ciljevi inicijative Europske prijestolnice kulture su promocija i zaštita različitih kultura u Europi uz isticanje zajedničkih osobina tih različitosti. Time se želi postići jači osjećaj pripadnosti građana zajedničkom kulturnom prostoru i dugoročni kulturni razvoj gradova u skladu s njihovim strategijama.²⁸ Motivacije gradova za dobivanje ove titule su kreiranje novog imidža grada na europskoj i svjetskoj kulturnoj karti putem kulturne regeneracije i kulturnog razvoja gradova što pridonosi razvoju kulturnog turizma i ukupnom gospodarskom razvoju gradova i regija.²⁹

U tabeli br.1 daje se prikaz Europskih prijestolnica kulture kronološkim slijedom od 1985. do 2020. godine. Titula je dodijeljena brojnim gradovima u Europi kao što su Atena, Amsterdam, Graz, Berlin, Maribor, Essen, Solun, Madrid, Weimar, Genova itd. U početku su se naslovi dodjeljivali glavnim gradovima, a kasnije su se birali i manji gradovi kojima je svakako bila potrebna veća afirmacija da bi se istaknuli kao kulturne metropole i središta kulturnog turizma. Aktualne Europske prijestolnice kulture u 2018. godini su nizozemski grad Leeuwarden te malteška Valletta. Republika Hrvatska će uz irski grad Galway predstaviti svoju prvu izabranu Europsku prijestolnicu kulture u 2020., a to je grad Rijeka.

²⁷ D. A. Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, op.cit., str. 131.

²⁸ Službeni list Europske unije, *Odluka br. 445/2014/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014., o uspostavljanju inicijative Unije za Europske prijestolnice kulture u razdoblju od 2020. do 2033. i o stavljanju izvan snage Odluke br. 1622/2006/EZ*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0445&from=HR> (20.09.2017.)

²⁹ D. A. Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, op.cit., str. 133.

Tabela br.1 Europske prijestolnice kulture od 1985. do 2020. godine

Godina izbora: grad(ovi) (država/e)	Godina izbora: grad(ovi) (država/e)
1985. Atena (Grčka)	2003. Graz (Austrija)
1986. Firenca (Italija)	2004. Genova (Italija) i Lille (Francuska)
1987. Amsterdam (Nizozemska)	2005. Cork (Irska)
1988. Berlin (Njemačka)	2006. Patras (Grčka)
1989. Pariz (Francuska)	2007. Luxembourg (Luksembourg) i Sibiu (Rumunjska)
1990. Glasgow (Ujedinjeno Kraljevstvo)	2008. Liverpool (Ujedinjeno Kraljevstvo) i Stavanger (Norveška)
1991. Dublin (Irska)	2009. Vilnius (Litva) i Linz (Austrija)
1992. Madrid (Španjolska)	2010. Essen (Njemačka), Pečuh (Mađarska) i Istanbul (Turska)
1993. Antwerpen (Belgija)	2011. Turku (Finska) i Tallin (Estonija)
1994. Lisabon (Portugal)	2012. Guimaraes (Portugal) i Maribor (Slovenija)
1995. Luxembourg (Luxembourg)	2013. Marseille (Francuska) i Košice (Slovačka)
1996. Kopenhagen (Danska)	2014. Umeå (Švedska) i Riga (Latvija)
1997. Solun (Grčka)	2015. Mons (Belgija) i Plzen (Češka)
1998. Stockholm (Švedska)	2016. Donostia – San Sebastian (Španjolska) i Wroclaw (Poljska)
1999. Weimar (Njemačka)	2017. Aarhus (Danska) i Papos (Cipar)
2000. Avignon (Francuska), Bergen (Norveška), Bologna (Italija), Bruxelles (Belgija), Helsinki (Finska), Krakow (Poljska), Reykjavik (Island), Prag (Češka), Santiago de Compostela (Španjolska)	2018. Leeuwarden (Nizozemska) i Valletta (Malta)
2001. Porto (Portugal) i Rotterdam (Nizozemska)	2019. Plovdiv (Bugarska) i Matera (Italija)
2002. Bruges (Belgija) i Salamanca (Španjolska)	2020. Rijeka (Hrvatska) – Irska (Galway)

Izvor: obrada studenta prema Daniela Angelina Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Meandar, Zagreb 2009., str. 131.-132.; http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en.htm, (20.09.2017.)

Projekt Europske prijestolnice kulture služi kao dobar primjer uspješnog razvoja kulturnog turizma u izabranim gradovima. Svake se godine za titulu Europska prijestolnica kulture imenuje jedan ili više gradova iz različitih europskih država. U naslovnoj godini, grad domaćin je centar brojnih kulturnih događaja poput koncerata, izložbi, kazališnih predstava, plesa, i dr., koje izvode lokalni, europski i svjetski kulturni umjetnici, a u njima participira i lokalno stanovništvo. Kulturna ponuda grada se događa u javnim prostorima i obnovljenim ili novoizgrađenim kulturnim ustanovama unutar kojih se održavaju kulturne manifestacije. Kulturni programi unutar projekta valoriziraju kulturnu baštinu grada. Privučeni brojnim novim kulturnim atrakcijama, naslovni grad posjećuju brojni domaći i strani kulturni turisti, te se tako razvija kulturni turizam, a grad postaje priznata kulturna destinacija.

Kulturne destinacije svojim autentičnim kulturnim atrakcijama te turističkim uslugama i opremljenošću, turistima pružaju jedinstveni kulturni doživljaj odnosno kulturno-turistički proizvod. Primjer kulturnih destinacija predstavljaju gradovi domaćini Europske prijestolnice kulture.

Međunarodni kulturni stručnjaci, Robert Palmer, Rea i suradnici, napravili su studije istraživanja o dosadašnjim gradovima domaćinima EPK, za period od 1985. do 2004., za Europsku komisiju. Podaci tih istraživanja pokazuju da je program Europska prijestolnica kulture moćan alat za kulturni razvitak gradova. Na temelju istraživanja svih gradova nositelja titule EPK od 1985. do 2004., dolazi se do zaključka da su sljedeći ciljevi inicijative EPK rangirani kao najvažnija postignuća:

- podizanje međunarodnog profila grada i regije,
- dugotrajni kulturni razvoj grada i regije,
- razvoj kulturnih programa,
- razvoj šire kulturne publike,
- izgradnja i obnova kulturne i ostale infrastrukture,
- razvijanje suradnje s drugim europskim gradovima i regijama,
- razvoj karijere lokalnih umjetnika,
- razvoj nacionalnog i međunarodnog turizma, a posebno kulturnog turizma,
- kreiranje kulturnih četvrti odnosno urbana revitalizacija,
- razvoj kreativnih industrija i

- stvaranje novih radnih mjesta za umjetnike i djelatnike u kulturi.³⁰

Navedena studija potvrđuje da je poboljšán imidž odabranih gradova u očima njihovih stanovnika, te je povećán doprinos razvoja tamošnje kulture i turizma.³¹ Kulturna zbivanja svojim pozitivnim imidžom mogu pridonijeti poboljšánju imidža zemlje.³² Dakle, projekt Europske prijestolnice kulture je dugogodišnji uspješán kulturni projekt Europske unije koji je tijekom godina postigao uspješán održivi razvoj gradova, prvenstveno kulturni razvoj koji je utjecao na društveni i gospodarski razvoj gradova i njihovih regija.

2.1.1 Zakonodavni okvir i financiranje projekta Europske prijestolnice kulture

U prvoj fazi programa EPK od 1985. do 1996., nedostajala je jasna zakonodavna regulativa. Gradove je obično predlagala njihova država članica, pri čemu je nedostajalo vremena za financiranje ili razvoj inicijativa u vezi s Europskom prijestolnicom kulture. U drugoj fazi EPK od 1997. do 2004., uvode se kriteriji za odabir i rokovi za podnošenje prijava. Program je također dobio veću važnost uključivanjem u glavni europski fond potpore za kulturu. U trećoj fazi od 2005. do 2019., uspostavlja se prvi zakonodavni okvir za program sa službenim kriterijima europske dimenzije. Tijekom tog razdoblja postupci odabira, praćenja i ocjenjivanja su jasniji. Europski parlament, Vijeće ministara i Europska komisija ažurirali su 2013. zakonodavni okvir za razdoblje Europske prijestolnice kulture od 2020. do 2033.³³

Izvori financiranja EPK su europski fondovi, nacionalna sredstva (grada, regije, države), sponzorstva, prihodi od prodajnih ulaznica i sl. Od 2014. godine, Europska komisija dodjeljuje gradu nositelja naslova novčanu nagradu od 1,5 milijun eura, a nagrada se dodjeljuje u čast bivše ministrice kulture Grčke, Meline Mercouri. Nagrada se financira iz europskog fonda za kulturu, Kreativna Europa. Novac od nagrade isplaćuje se do kraja ožujka u godini naslova, pod uvjetom da grad zadovoljava sve potrebne kriterije programa do godine naslova. Transnacionalni i strukturni fondovi su europski fondovi iz kojih se također mogu pribaviti financijska

³⁰ Robert Palmer, Rea-Associates, *European Cities and Capitals of Culture*, Part 1, Brussels 2004., str. 14.-48.

³¹ V. Cetinski, V. Šugar, M. Perić, *Menadžment institucija i destinacija kulture*, op.cit., str. 128.

³² Božo Skoko, *Hrvatska: Identitet, image i promocija*, Školska knjiga, Zagreb 2005., str. 400.

³³ *Europske prijestolnice kulture - dugoročni učinci*, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/513985/IPOL-CULT_ET\(2013\)513985\(SUM01\)_HR.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2013/513985/IPOL-CULT_ET(2013)513985(SUM01)_HR.pdf) (20.09.2017.)

sredstva za područje kulture u okviru EU-a.³⁴ Može se zaključiti da je projekt EPK s vremenom dobio na važnosti što potvrđuje činjenica da su se poboljšali zakonski i financijski uvjeti za njegovu održivost. Postavili su se jasniji kriteriji odabira gradova za EPK i projekt se uključio u glavni europski fond za kulturu, Kreativna Europa, a bespovratna sredstva se mogu pribaviti i iz drugih europskih fondova.

2.2 Kriteriji odabira gradova za naslov Europska prijestolnica kulture

Natječaj za naslov EPK je otvoren samo za gradove, a oni mogu uključiti i svoja šira područja. Svaka prijava gradova se temelji na kulturnom programu s naglašenom europskom dimenzijom programa. Kulturni program se izvodi u godini naslova i osmišljen je po službenim kriterijima EU-a. Kriteriji za ocjenjivanje prijave su:

- doprinos dugoročnoj strategiji,
- europska dimenzija,
- kulturni i umjetnički sadržaj,
- sposobnost izvođenja,
- doseg i
- upravljanje.³⁵

Kriterij doprinosa dugoročnoj strategiji temelji se na postojanju razvojne kulturne strategije grada prilikom njegove prijave za EPK i obuhvaća planove za kulturne aktivnosti i nakon godine naslova. Uspješne EPK su naslov koristile kao katalizator promjena u kulturnom i općem razvoju grada koji doprinosi dugoročnim održivim, kulturnim, gospodarskim i društvenim učincima. Gradovi trebaju provesti vlastite evaluacije rezultata nakon godine naslova.³⁶

Kriterijem europske dimenzije potiču se temeljni ciljevi projekta EPK. Kulturni program treba zadovoljavati opseg i kvalitetu aktivnosti kojima se promiče kulturna raznolikost Europe i međusobno razumijevanje europskih građana. Trebaju se

³⁴ D. A. Jelinčić, *Abeceda kulturnog turizma*, op.cit., str. 119.

³⁵ *Službeni list Europske Unije*, Odluka br. 445/2014/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014., o uspostavljanju inicijative Unije za Europske prijestolnice kulture u razdoblju od 2020. do 2033. i o stavljanju izvan snage Odluke br. 1622/2006/EZ, čl. 5, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0445&from=HR>, (20.09.2017.)

³⁶ *Europske prijestolnice kulture 2020. do 2030., Vodič za gradove koji se namjeravaju kandidirati*, <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/09%20-%20Guide%20to%20European%20Capitals%20of%20Culture,hr,%20lekt,%20zad.pdf> (20.10.2017.)

istaknuti zajedničke osobine europskih kultura, baštine i povijesti. Očekuje se slavljenje europske baštine i oživljavanje europske povijesti. Od kandidata se očekuje suradnja s gradovima u raznim zemljama kao i s gradovima nositeljima naslova, sudjelovanje europskih umjetnika, transnacionalna partnerstva i dr. Europska dimenzija za gradove znači povezati lokalni kontekst s europskim. Kvalitetom programa trebala bi se privući međunarodna publika ili osobno ili putem elektroničkih medija. Od kandidata se očekuju adekvatni turistički kapaciteti.³⁷

Kriterijem kulturni i umjetnički sadržaj ocjenjuje se strategija kulturnog programa kojeg kreiraju i provode lokalni umjetnici i kulturne organizacije te se ocjenjuje sposobnost spajanja lokalne kulturne baštine i umjetničkih formi s novim kulturnim izričajima. Od grada nositelja titule očekuje se kulturno umjetnički program visoke kvalitete posebno osmišljen za godinu naslova.³⁸ Bitno je istaknuti da se gradu dodjeljuje naslov na temelju njegovog novog kulturnog programa koji se razlikuje od trenutne kulturne ponude grada.

Kriterij sposobnosti izvođenja programa bit će moguć ako grad kandidat ima, ili će imati odgovarajuću održivu infrastrukturu za nošenje naslova (kulturni centri, muzeji, kazališta, hoteli itd.) i političku potporu. Pod kriterijem doseg, ocjenjuju se čimbenici participacije lokalnog stanovništva i civilnog društva u pripremu i provedbu projekta. Traži se aktivno uključivanje građanstva u projekt, posebno mladih, volontera, marginaliziranih skupina, uključujući manjine, invalide i starije. Očekuje se suradnja sa školama i fakultetima. Kriterij upravljanja se odnosi na izvedivost financijske strategije i mogućnost kvalitetne suradnje između tima upravljanja projekta EPK i lokalnih vlasti. Iskustvo je pokazalo da je upravljačka struktura ključan faktor uspjeha ili neuspjeha projekta EPK te zahtijeva profesionalne stručnjake. Ocjenjuje se dobra marketinška strategija i treba se istaknuti, da je inicijativa EPK, inicijativa EU-a.³⁹

Ono što je zajedničko svim EPK je kulturni program i svi su međusobno različiti. Koji će se grad odabrati za nošenje titule EPK, ovisit će o novom, kvalitetnom kulturnom programu grada koji je najbolje zadovoljio navedene službene kriterije EU-a.

³⁷ Isto

³⁸ Isto

³⁹ Isto

2.3.1 Postupak nominacije grada za naslov Europska prijestolnica kulture

U predizbornoj fazi nominacije grada za naslov EPK, šest godina prije početka godine naslova, svaka država članica koja sudjeluje objavljuje poziv za podnošenje prijave svim zainteresiranim gradovima za dobivanje naslova EPK. Gradovi moraju u roku od deset mjeseci podnijeti prijave u skladu sa službenim kriterijima projekta. Države članice podnose prijave Europskoj komisiji. Prijavni obrazac kandidata naziva se Prijavna knjiga. Država članica saziva Povjerenstvo za predodabir gradova kandidata, najkasnije 5 godina prije početka godine naslova. Povjerenstvo ocjenjuje prijave u skladu s kriterijima i bira gradove kandidate koji su ušli u uži izbor, te im daje preporuke. Povjerenstvo se sastoji od 12 europskih stručnjaka. U izbornoj fazi, gradovi kandidati koji su ušli u uži izbor, dorađuju svoje prijave po preporukama Povjerenstva, te ih dostavljaju državi članici koja ih prosljeđuje Komisiji. Najkasnije devet mjeseci nakon predizbornog sastanka, Povjerenstvo ocjenjuje dorađene prijave gradova te imenuje jedan grad za Europsku prijestolnicu kulture.⁴⁰

2.3 Utjecaj projekta EPK na razvoj gradova – primjeri

Brojne su dobrobiti gradova koji su bili nositelji titule EPK, a navest će se konkretni pokazatelji u sljedećim primjerima dosadašnjih gradova domaćina. Liverpool EPK 2008. i Umea EPK 2014., su realizirali brojne infrastrukturne projekte, gradnju kulturnih institucija, cesta i hotela od kojih su neki i prije bili planirani, ali je dobivanje titule Europske prijestolnice kulture ubrzalo njihovu provedbu. Postignut je veliki financijski uspjeh što znači da se na svaku uloženu funtu gradu Liverpoolu vratilo osam funti u gradski proračun, te se ostvario financijski dobitak od 800 milijuna funta. Na uložena se sredstva gradovima u prosjeku vrati osam do deset puta više. Svi gradovi koji su ikad bili nositelji te titule zabilježili su snažan rast turističkih posjeta i razvoj turizma. Liverpool se zahvaljujući toj tituli sa 16. popeo na peto mjesto najposjećenijih britanskih odredišta. Postao je življi, kreativniji i kulturno bogatiji grad. Ostvaren je razvoj kreativnih djelatnosti i nova radna mjesta.⁴¹

⁴⁰ Službeni list Europske unije, Odluka br. 445/2014/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014., o uspostavljanju inicijative Unije za Europske prijestolnice kulture u razdoblju od 2020. do 2033. i o stavljanju izvan snage Odluke br. 1622/2006/EZ, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0445&from=HR> (20.09.2017.)

⁴¹ Europska prijestolnica kulture na primjeru Liverpoola i Umea, <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Europska%20prijestolnica%20kulture/glas%20istre%2013.03.2014.pdf> (15.10.2017.)

Rursko područje EPK 2010., je privuklo više od 10 milijuna posjetitelja, dok je do 2009. Liverpool bio najposjećenija Europska prijestolnica kulture sa iznimnih 9 milijuna i 700 tisuća posjetitelja. U Rurskom području je obnovljena infrastruktura i to željeznički kolodvori, sagrađeni su novi muzeji i kulturne institucije. 5.000 priredbi je održano tijekom titularne godine, od visoke kulture pa do priredbi u kojima je svatko mogao sudjelovati. Model ovog kulturnog megaprograma je uspio i više od 30 projekata je održano i sljedeće, 2011. godine.⁴²

Belgijski grad Mons EPK 2015., od oko 90-ak tisuća stanovnika može se pohvaliti s pet novih muzeja. Percepcija grada je obilježena starim imidžom rudarstva i industrije. Bogati program Monsovog predstavljanja kao kulturne prijestolnice s mnoštvom izložbi, kazališnih i plesnih predstava, glazbe i festivala trebao bi pomoći gradu da se riješi starog imidža. Mons je posjetilo više od milijun ljudi. Nova infrastruktura i novi muzeji samo su prvi vidljivi znakovi promjena. Promijenila se i suradnja između različitih kulturnih grana u gradu, smatra intendant programa Yves Vasseur. „Prije je radio svatko na svom poslu ili čak jedan protiv drugog. Nakon osam godina priprema za EPK "Mons 2015.," svi rade zajedno.“⁴³ Dakle, bogati kulturni program EPK Mons i nova kulturna infrastruktura pozitivno utječu na kreiranje novog imidža grada, te se nekadašnji sivi i industrijski, transformira u oživljeni kulturni grad. Uz to, razvila se i bolja sektorska suradnja u gradu.

Pokazalo se da titula Europskog grada kulture pomaže kulturnom razvoju i transformaciji grada. Gradovi brže donose dugoročne kulturne strategije. Grade se važne građevine npr. u Grazu je sagrađen muzej suvremene umjetnosti "Prijateljski vanzemaljac", u Marseilleu je podignut Muzej europskih i mediteranskih civilizacija. Budžeti za titulu variraju od 12 do 120 milijuna eura, jer osim financiranja programa treba prikupiti novac i za gradnju planirane infrastrukture npr., Mons je imao budžet od 70 milijuna eura. Češki Plzen je izdvojio oko 22 milijuna eura. Maksimalno 60 posto budžeta sufinancira EU iz fondova, ostalo podmiruju država, grad i sponzori. Maribor je imao proračun od 29,5 milijuna eura. EU je sudjelovala sa pet posto, a

⁴² Alexandra Scherle, *Blješava bilanca ovogodišnje Europske metropole kulture*, <http://www.dw.com/hr/blje%C5%A1tava-bilanca-ovogodi%C5%A1nje-europske-metropole-kulture/a-6372314> (15.10.2017.)

⁴³ Bernd Riegert, *Europska prijestolnica kulture traga za novim identitetom*, <http://www.dw.com/hr/europska-prijestolnica-kulture-traga-za-novim-identitetom/a-18665029> (15.10.2017.)

najveći su dio proračuna izdvojili porezni obveznici i još se otplaćuje. Zbog posljedica lošeg upravljanja gradom, Maribor je, nakon što je bio prijestolnica, gotovo bankrotirao. Sada im dolazi četiri puta više turista, četiri i pol milijuna godišnje.⁴⁴

2.4 Weimar - Europska prijestolnica kulture 1999.

Weimar je drugi njemački grad koji je nosio titulu Europske prijestolnice kulture 1999., nakon Berlina iz 1988., a nakon njih, titulu je nosio grad Essen 2010., kao središte vrlo uspješnog Rurskog područja.

U Weimaru su živjeli i stvarali poznati pisci, umjetnici, glazbenici i filozofi poput Goethea, Schillera, Nietzschea, Kandinskog, Bacha, Listza itd. J. W. Goethe i F. Schiller, istaknuti su njemački i svjetski književnici, koji su izrazito utjecali na kulturnu povijest grada od kojeg su stvorili kulturnu prijestolnicu njemačkog klasicizma. U Weimaru je 1919., nastalo sjedište umjetničke Bauhaus škole poznate po spoju umjetnosti i obrta, tako da je Weimar istaknuto središte klasicizma i umjetnosti Europe. Paralelno s time u Weimaru je proglašena i Njemačka Republika, te je donesen njen prvi ustav poslije prvog svjetskog rata, također 1919. godine i od tada je grad poznat pod imenom Weimarska Republika. UNESCO je dodijelio status svjetske baštine Weimarskoj Klasičnoj baštini u prosincu 1998. Na tom popisu se nalazi: Goetheova kuća, Schillerova kuća, povijesna knjižnica Anna Amalia svjetskog značaja za njemačku i europsku kulturu, palače, parkovi, gradska crkva, itd.⁴⁵

Motiv prijave grada na natječaj za Europsku prijestolnicu kulture je proslava i obilježavanje vlastite bogate kulturne i povijesne baštine, svjetski priznatih pisaca, glazbenika i umjetnika, zaštićenih UNESCO-vih lokaliteta te promoviranje Weimara kao turističke destinacije. Ciljevi koji se žele postići dobivanjem titule su: proslava kulturne i povijesne baštine grada slavljenjem godišnjice Goetheovog 250. rođendana, Schillerovog 240. rođendana, 80 godina postojanja Weimarske Republike i Bauhaus škole, 10 godina nakon Berlinskog zida, te razvoj turizma i

⁴⁴ Patricia Kiš, *Rijeka ima najrazrađeniji projekt, a Zagreb se uključio u posljednji tren*, <http://www.jutarnji.hr/kultura/art/rijeka-ima-najrazradeniji-projekt-a-zagreb-se-ukljucio-u-posljednji-tren/490957/> (20.10.2017.)

⁴⁵ <https://www.weimar.de/en/tourismus/sights/unesco-world-heritage> (20.10.2017.)

gospodarski razvoj grada. Proslava slavne povijesti i baština grada su dobar temelj za predstavljanje Weimara u nominiranoj godini.⁴⁶

Lokacija službenog kulturnog programa je obuhvaćala grad i njegovu širu okolicu. Službeni program je trajao od 19.02.1999. do 07.12.1999. Neke od specifičnih tema unutar programa su bile: „Goetheov kompleks“, gdje se na nov način pokušava tumačiti Weimarska baština, „Frankenstein festival“ gdje se ističu problemi kloniranja, „Deset godina poslije“ gdje je tema pad Berlinskog zida, zatim „Weimar kao bivši grad Istočne Njemačke deset godina nakon pada Berlinskog zida“ te „Weimar kao dio Zapadne Europe“. Najzastupljenija područja kulturnog programa su: vizualna umjetnost, glazba, arhitektura, baština, povijest, kazalište i ples, a ukupan broj projekata unutar programa je 370. Neki od najposjećenijih projekata su:

- koncert u logoru Buchenwald,
- izložba Goetheovih crteža u Buchenwald logoru „Od lica do maska“ i izložba lica zatvorenika u Schillerovom muzeju,
- plesni festival s oko 60 međunarodnih nastupa pod nazivom „Moving Points“,
- „Putovanje kroz vrijeme u Weimaru“ je bila izložba smještena u 22 multimedijaska paviljona na mjestima diljem grada kao vodič u duhu Weimara,
- kazališna proslava Goetheovog 250. rođendana na otvorenom
- „Zapadno-Istočna Divan radionica“ i orkestar mladih arapskih i izraelskih glazbenika,
- svečano otvaranje programa uz ulične kazališne parade i japanski Edo vatromet na kojem je prisustvovalo 50 000 gledatelja,
- „Uskrснуće simfonija“ koncerti sa Zubinom Mehtom, izraelskom filharmonijom, Orkestrom Bavarske i dr. Koncerti su se izvodili u parku na otvorenom i popraćeni su sa 7000 gledatelja.⁴⁷

Kulturni projekti u Buchenwald muzeju, nekadašnjem logoru, privukli su veliko zanimanje posjetitelja. Nekadašnje mjesto počinjenja zlodjela i patnje pretvoreno u mjesto sa kulturnim sadržajima, pokazalo se kao dobra kombinacija uspješnog kulturno-turističkog proizvoda odnosno velika turistička atrakcija. Takozvane crne mrlje („blacspots“), su mjesta na kojima su počinjena zlodjela i koja su

⁴⁶ Robert Palmer , Rea-Associates, *European Cities and Capitals of Culture*, Part 2, Brussels 2004., str. 81.-92.

⁴⁷ Isto

komercijalizirana u turističke svrhe, poput groblja, mjesta masakra i sličnih mjesta nesreća, spadaju u velike turističke atrakcije koje privlače post-turiste.⁴⁸

Najvažniji infrastrukturni projekti izgradnje su kongresna dvorana, centar za mlade, uređenje arhiva grada, ulica, trgova, parkova i koštali su 93 milijuna eura. Renoviranje je koštalo 318 milijuna eura, a uključuje Weimarsku baštinu, zaobilaznicu, sveučilište, bolnicu, novi muzej, narodno kazalište itd. Ukupan se broj posjetitelja u godini izvođenja programa procjenjuje na 7 milijuna.⁴⁹

Tabela br. 3 Broj noćenja turista u Weimaru od 1998. do 2002.

Noćenja	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.
Ukupno	367.188	573.767	448.295	440.075	423.957
Domaći turisti	322.191	495.007	389.206	384.033	368.598
Strani turisti	44.997	78.760	59.089	56.042	55.359
Prosječna duljina boravka	1,8 dana	1,8	1,8	1,9	1,9

Izvor: Robert Palmer, Rea-Associates, *European Cities and Capitals of Culture*, Part 2, Brussels 2004., str. 89.-90.

U tabeli br. 3 se vidi da je najveći porast noćenja domaćih i stranih turista od 1998. do 2002., bio u godini izvođenja programa 1999., te je zabilježen vrlo značajan ukupan porast noćenja turista od preko 50%, što potvrđuje razvoj kuturnog turizma potaknut velikim kulturnim programom EPK.

Dugoročni učinci i nasljeđe programa EPK za grad Weimar su:

- poboljšanje kulturne i gospodarske infrastrukture
- podignut međunarodni profil grada,
- povećanje posjetitelja iz vlastite zemlje i iz inozemstva odnosno razvoj turizma
- razvijeniji programi kulturnih i umjetničkih aktivnosti,
- pozitivna atmosfera grada itd.⁵⁰

U naslovnoj godini, velika kulturna manifestacija izrazito je promovirala Weimar i valorizirala bogatstvo njegove kulturne i povijesne baštine te je stoga bila razlog velike posjećenosti grada. Uz kulturni razvoj grada postignut je i turistički. Sedam

⁴⁸ Chris Rojek, *Ways of Escape, Modern Transformations in Leisure and Travel*, Palgrave Macmillan, UK 1993., str. 232.

⁴⁹ R. Palmer, Rea-Associates, *European Cities and Capitals of Culture*, Part 2, op.cit., str. 85.-90.

⁵⁰ Isto, str. 90.

milijuna posjetitelja sa porastom noćenja turista od preko 50% u nominiranoj godini, potvrđuje razvoj kulturnog turizma i uspješnost Weimara EPK 1999., kao nove kulturne destinacije. Može se zaključiti da je Weimar bio uspješna europska prijestolnica kulture jer su se dobivanjem titule postigli željeni ciljevi grada.

2.5 Graz - Europska prijestolnica kulture 2003.

Graz je bio prvi po redu austrijski grad Europska prijestolnica kulture 2003. Zatim je to bio i Linz, 2009. Graz je povijesni grad i razvijen sveučilišni centar. Stari centar grada je na UNESCO-vom popisu svjetske baštine.

Ciljevi grada koji se žele postići putem programa EPK su uspostavljanje još jednog kulturnog grada u Austriji pored Beča i Salzburga, podizanje međunarodnog profila grada, kulturni razvoj grada, razvoj turizma, te suradnja s drugim europskim gradovima. Službeni program EPK je trajao od 09.01.2003. do 30.11.2003. Lokacija programa se odvijala unutar granica grada i uz grad.⁵¹

Posebna se pažnja stavlja na participiranje svih stanovnika Graza u kreiranju kulturnih projekata. Korištenje javnog prostora je bio prioritet. Najistaknutiji sektori unutar kulturnog programa su bili: glazba, arhitektura, vizualna umjetnost i kazalište. Socijalna pitanja poput imigracija, izbjeglica, identiteta, invaliditeta i tolerancije su bila česta tema projekata. Kulturni program se sastajao od 108 projekata i iznosio je oko 6000 događaja. Neke od specifičnih tema projekata su „Mini Cosmos03,“ dječji program sa 1200 događaja, zatim „Butterfly Blues“, kazališni nastup multikulturalnog ansambla koji se bavi pitanjima afričkih imigranata u Europi. „Graz kuhanje“ je projekt u kojem građani Graza različitih narodnosti kuhaju za posjetitelje u velikom gradskom parku koji se transformirao u kuhinju. Projekt promiče razumijevanje "drugih" itd.⁵² Neki od projekata koji su privukli najviše interesa javnosti su:

- instalacija u javnom prostoru – umjetni otok izgrađen na rijeci Muri (slika br. 2) privukao je 966,000 posjetitelja tijekom godine. Atraktivan otok u obliku školjke ima u svom sadržaju restoran, dječje igralište i kazalište na otvorenom,
- „Lift Mariji“ – stakleni lift instaliran uz stup Svete Marije u centru grada privukao je 240,000 posjetitelja,

⁵¹ Isto, str. 320.-322.

⁵² Isto, str. 323.-324.

- „Planina uspomena“ - izložba u kojoj su građani Graza predstavili svoje privatne uspomene poput fotografija i predmeta koji su bili izloženi u posebno prilagođenim galerijama unutar planine, privukla je 100,255 posjetitelja
- otvorenje EPK koje se održalo 11. siječnja, privuklo je 130,000 ljudi.⁵³

Slika br. 2 Umjetni otok na rijeci Muri

Izvor:http://graz03.at/servlet/sls/Tornado/web/2003/content_e/8FCE673302F9BE61C1256B81005CED38, (25.10.2017.)

Izgradnja umjetnog otoka na rijeci Muri (slika br. 2), te otvorenje novog muzeja za suvremenu umjetnost „Kunsthause“ (slika br. 3), važni su kulturni infrastrukturni projekti i nove kulturne atrakcije koje su revitalizirale područje uz rijeku Muru, pa je nekad zapušten dio grada sada postao nova kulturna urbana četvrt u gradu s novim mjestima za dokolicu. Otvoren je Dječji muzej, nova koncertna dvorana i dr.⁵⁴

Slika br. 3 Muzej suvremene umjetnosti „Kunsthause“

Izvor:http://www.graz03.at/servlet/sls/Tornado/web/2003/content/F07B9F5216A09EF3C1256DA9006011FF?C575E54BB8D853D8C1256D2C0029D8A3_99_Inhaltsbilder_offset=3 (25.10.2017.)

Važno je istaknuti da je Graz dobio 20 nagrada za komunikacije i marketinške strategije EPK Graz. Njihova reklamna kampanja je koristila slogane poput „Graz -

⁵³ Isto, str. 324.-325.

⁵⁴ Isto, str. 326.

tko bi to rekao?“, „Graz - sve je dozvoljeno“ i „Graz - leti“. Službena Web stranica, graz03.at, je registrirala 22,9 milijuna pregleda. Više od 120 domaćih i međunarodnih izaslanstva posjetili su „Graz 03“. Uspješna marketinška strategija je bila posebno učinkovita u promociji velike kulturne manifestacije EPK „Graz 03“.⁵⁵

Tabela br. 4 Ukupna posjećenost Graza sa noćenjima turista od 2002. do 2003.

Broj posjetitelja	2002.	2003.
Ukupan broj posjetitelja u milijunima (približno)	1.000.000	2.750.000
Ukupan broj noćenja	683.626	839.984
Ukupan broj noćenja stranih turista	356.141	458.712
Ukupan broj noćenja domaćih turista	327.485	381.272
Prosječna dužina boravka	1,94 dana	1,99 dana

Izvor: Robert Palmer, Rea-Associates, *European Cities and Capitals of Culture*, Part 2, Brussels 2004., str. 332.

U tabeli br. 4 je vidljivo veliko povećanje posjećenosti Graza u nominiranoj godini u odnosu na prethodnu. Također je zabilježen porast noćenja domaćih i stranih turista od 23%, što potvrđuje rast i razvoj turizma koji je potaknut programom EPK.

Ukupna potrošnja posjetitelja je 116,5 milijuna eura. Stavke uključene u potrošnju su smještaj, hrana i piće, „shopping“, ulaznice i sl. Program EPK „Graz03“ je kreirao pozitivan imidž dinamičnog i kulturno ineresantnog grada Graza. Nasljeđe programa EPK i trajni učinci za grad Graz su:

- poboljšanje kulturne infrastrukture i dugotrajni kulturni razvoj grada,
- rast domaće kulturne publike,
- povišen međunarodni profil grada,
- povećana suradnja u kulturnom sektoru i razvoj novih kulturnih projekata
- povećanje posjetitelja iz zemlje i inozemstva odnosno razvoj turizma
- razvijena europska kulturna suradnja itd.⁵⁶

Projektom Europska prijestolnica kulture Graz je postao novo kulturno središte Austrije te su se postigli željeni ciljevi grada. To su prvenstveno dugotrajni kulturni razvoj grada, razvoj kulturnog turizma i povećana međunarodna prepoznatljivost.

⁵⁵ Isto, str. 331.

⁵⁶ Isto, str. 330.-334.

3.REPUBLIKA HRVATSKA I PROJEKT EPK

3.1 Hrvatska kulturna baština

Kulturni identitet nekog naroda je svijest o posjedovanju različitih kulturnih osobitosti poput jezika, kulturne baštine, prirodnih osobitosti, religije, umjetnosti, načina života, tradicije i dr. Hrvati tako imaju svoj hrvatski jezik, bogatu kulturnu i povijesnu baštinu, autentične prirodne ljepote, svoju tradiciju i način života, prihvatili su kršćanstvo kao i drugi europski narodi itd.

Hrvatska kultura je dio zapadnoeuropske kulture i jedinstvena je u Europi, jer se u njoj susreću četiri kulturna kruga, a to su Zapad i Istok, te sjeverni, srednjoeuropski i južni mediteranski krug. To se ističe u nekim spomenicima umjetničke baštine. Svaki hrvatski grad ima svoju osobnost iz nekog kulturnog razdoblja. Rimska antika je bitno obilježila Pulu (Amfiteatar, luk Sergijevaca i Augustov hram) i Split (monumentalna Dioklecijanova palača iz 4. stoljeća), a raznobizantskom razdoblju pripadaju mozaici Eufrazijeve bazilike u Poreču. Predromantika je karakteristična za Zadar (rotonda Sv. Donata, jedna od najvećih crkava iz 9. st. u Europi). Romanika obilježava Krk, Rab i Trogir (katedrala i Radovanov portal iz 1240.), gotika Pazin, Zagreb (najistočnija katedrala, 13. stoljeće) i Ston. Renesansna obilježja imaju Šibenik i Dubrovnik, a Varaždin i Vukovar krasi barokna obilježja. Osijek, Rijeka i ponovo Zagreb nose obilježja 19. stoljeća.⁵⁷ Bogata hrvatska kulturno-povijesna baština čini veliki kapital kulturnih resursa Hrvatske. Velik je broj kulturnih dobara pod zaštitom UNESCO-a.

Hrvatska također obiluje brojnom nematerijalnom kulturnom baštinom. Od preko 130 nematerijalnih kulturnih dobara upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, Hrvatska ima 13 dobara upisanih na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne baštine čovječanstva, a neki od njih su: Zvončari s područja Kastavštine, bećarac, Nijemo kolo, klapsko pjevanje, čipkarstvo i dr.⁵⁸ Očuvanje nematerijalnih kulturnih dobara provodi se dokumentiranjem, prenošenjem te njegovanjem običaja u izvornim i drugim sredinama. Bogati folklorni običaji, obrti i glazbena baština svjedoče o hrvatskoj tradiciji i identitetu.

⁵⁷ B. Skoko, *Hrvatska: Identitet, image i promocija*, op.cit., str. 185.-187.

⁵⁸ *Nematerijalna dobra upisana na UNESCO Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5220> (10.11.2017.)

Hrvatska ima bogatu kulturnu i povijesnu baštinu, pogotovo u urbanim sredinama, cijelo bogatstvo materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara, zaštićene UNESCO lokalitete, što je jedinstveni nacionalni kulturni kapital. Svi ti autentični kulturni resursi Hrvatske su odličan potencijal za razvoj kulturnog turizma u hrvatskim gradovima i cijeloj Hrvatskoj. „Kao nositelj vrijednosti memorije, baština postaje element koji doprinosi stvaranju nacionalnog identiteta“⁵⁹

3.2 Kulturni turizam u Republici Hrvatskoj i projekt Europske prijestolnice kulture

Republika Hrvatska je ozbiljnije prepoznala potencijale razvoja kulturnog turizma od 2003. godine, kada je kulturu uvrstila u strategiju razvoja hrvatskog turizma. Tada se ponudilo rješenje u povezivanju sektora Ministarstva kulture i Ministarstva turizma koji bi zajedničkim snagama kreirali nove hrvatske kulturno-turističke proizvode. Takvim partnerstvom, kulturno-turistički proizvodi kreirani na temelju kulturno-povijesne baštine pojedinih lokaliteta i marketinški kvalitetno osmišljeni, definitivno bi ojačali hrvatsku turističku ponudu. Time bi se obogatio imidž destinacije, stimulirala bi se veća potražnja i dužina boravka, povećao bi se profit od većeg turističkog prometa na državnoj razini itd.⁶⁰

Kako je već rečeno Hrvatska je bogata kulturno-turističkim resursima, za sada, u većem broju, potencijalnim. A njihovo postojanje, ne znači razvijenost kulturnog turizma. Hrvatska ima brojne urbane i ruralne povijesne cjeline, UNESCO lokalitete kao potencijalne međunarodne turističke atrakcije, čitav niz kvalitetnih kulturnih institucija (muzeji, kazališta, kina, državni arhivi itd.), bogatstvo nematerijalnih kulturnih dobara, legendi, mitova, umjetničkih priredbi koje se mogu „ispreplesti“ s gotovo svakim lokalitetom i tako postati turistička priča. Da bi se razvio kulturni turizam, svi ti potencijali moraju se aktivirati i učiniti atraktivnima, i za turiste i za lokalno stanovništvo. A ako se oni sačuvaju za buduće generacije turista i lokalnog stanovništva, tada je riječ o održivom kulturnom turizmu, kojemu Hrvatska teži.“⁶¹

Aktualne procjene iznose da oko 40 posto svih međunarodnih putovanja uključuju komponentu kulture i stoga se dolazi do potrebe bržeg razvoja kulturnog turizma

⁵⁹ D. A. Jelinčić, *Kultura u izlogu, kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima, op.cit.*, str. 17.

⁶⁰ Damir Demonja, *Kulturni turizam: Hrvatska iskustva*, Institut za međunarodne odnose, IMO, Zagreb 2011., str. 195.

⁶¹ Vesna Đukić Dojčinović, *Kulturni turizam – menadžment i razvojne strategije*, Clio, Beograd 2005., str. 66.

kako bi se bolje iskoristili njegovi potencijali. U okviru toga potrebno je valorizirati kulturnu i prirodnu baštinu i suvremenu kulturu kao i identificirati kulturno-turističke projekte nacionalnog i lokalnog značaja. Važni proizvodi kulturnog turizma za Hrvatsku definirani Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine su: gradski turizam, turizam baštine, turizam događaja, kreativni i vjerski turizam.⁶²

Gradovi su privlačne destinacije turistima i posjetiteljima kao kulturno-povijesne atrakcije i kreativna središta zabave i događaja. Kulturni turizam je moguće razvijati u mnogim hrvatskim gradovima jer imaju bogatu kulturnu i povijesnu baštinu koju treba valorizirati i pretvoriti u atrakcije koje nužno trebaju biti sastavni dio turističke ponude Hrvatske. Nažalost, unatoč velikom bogatstvu povijesne i kulturne baštine Hrvatske samo je njihov manji broj turistički valoriziran i uključen u turističku ponudu Hrvatske.

Republika Hrvatska je prepoznala vrijednu priliku za razvoj kulturog turizma u svojim gradovima, pa je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2014., objavilo poziv za podnošenje prijave za Europsku prijestolnicu kulture 2020., na koji se prijavilo devet hrvatskih gradova: Dubrovnik, Đakovo, Osijek, Pula, Rijeka, Split, Varaždin, Zadar i Zagreb. U fazi predodabira gradova za dobivanje te titule, 2015. godine, europsko Povjerenstvo je izabralo gradove koji su ušli u drugi krug natjecanja, a to su Dubrovnik, Pula, Rijeka i Osijek. U fazi odabira EPK za 2020. godinu u Republici Hrvatskoj, europsko Povjerenstvo je 24. ožujka 2016., donijelo odluku o imenovanju grada Rijeke kao prvog hrvatskog grada koji će nositi taj naslov.⁶³

Titula Rijeka Europska prijestolnica kulture 2020. godine, je izvrsna prilika za grad Rijeku i Republiku Hrvatsku. Predviđena je dodjela nagrade iz EU fonda za kulturu od 1,5 milijun eura, te dodatna sredstva iz EU fondova koja će se uložiti u kulturne programe i kulturnu obnovu grada Rijeke. Putem projekta EPK, Rijeka je dobila priliku da postane prepoznatljiva kulturna destinacija Europe, te da bogato kulturno i industrijsko nasljeđe valorizira i pretvori u prepoznatljiv i atraktivan kulturno-turistički proizvod, vidljiv u Europi i u cijelom svijetu. Pritom se očekuje velika posjećenost i razvoj kulturnog turizma grada i šire regije. Velika je to promocija za grad Rijeku i afirmacija za Republiku Hrvatsku te prilika za međunarodno pozicioniranje nove, konkurentne, hrvatske kulturne destinacije.

⁶² *Akcijski plan razvoja kulturnog turizma*, Institut za turizam, Zagreb 2015., str. 4.

⁶³ *Rijeka-prva hrvatska Europska prijestolnica kulture 2020.*, <https://vlada.gov.hr/rijeka-prva-hrvatska-europska-prijestolnica-kulture-2020/18783> (10.11.2017.)

3.3 Rijeka – prva hrvatska Europska prijestolnica kulture 2020.

Odjel gradske uprave za kulturu Grada Rijeke, 2012. godine je uvrstio kandidaturu Rijeke za EPK 2020., kao jedan od prioriternih projekata u Prijedlog Strategije kulturnog razvitka Grada Rijeke 2013.–2020. Gradsko Vijeće Grada Rijeke je prihvatilo u travnju 2013. godine, Prijedlog odluke o isticanju kandidature Grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020. godine.⁶⁴ Kako je već rečeno, 2016. godine, pored gradova Dubrovnika, Pule i Osijeka, Rijeka je odabrana je za prvu hrvatsku nositeljicu titule Europske prijestolnice kulture, 2020. godine.

Rijeka je postindustrijski grad, administrativni centar Primorsko-goranske županije i najveća je hrvatska luka. U 19. i 20. st., Rijeka je bila jako gospodarsko središte u pomorstvu, prometu i industriji sve do devedesetih godina prošlog stoljeća kada dolazi do propasti proizvodnje i industrije, pa su se strategije razvoja grada Rijeke u novije vrijeme usmjerile na razvoj turizma i uslužnih djelatnosti.

Grad Rijeka, nekad poznata kao Fiume, kroz povijest je pripadala Talijanima, Nijemcima, Mađarima itd., čak je bila i fašistička država, Slobodna država Rijeka, na čelu sa talijanskim vođom D`Annunziom. Tijekom dvaju svjetskih ratova grad je bio podijeljen na Kraljevinu Italiju i Kraljevinu Jugoslaviju. Iz političkih i gospodarskih razloga raslo je raznoliko stanovništvo grada. Stanovništvo je većinsko hrvatsko i sam grad ima oko 130 000, a 13,83% stanovništva čine nacionalne manjine. Među 22 nacionalne manjine, najveće su Srbi, Bošnjaci i Talijani. Nacionalne manjine sudjeluju nesmetano u javnom životu grada njegujući svoj kulturni i nacionalni identitet odnosno etnička, jezična, kulturna i vjerska obilježja, pridonoseći time bogatom kulturnom životu Rijeke.⁶⁵ Može se reći da je Rijeka liberalna i tolerantna multikulturalna sredina u kojoj žive različiti narodi i u kojoj se poštuju različitosti.

Što se tiče kulturnog identiteta grada Rijeke, Rijeka je prvenstveno prepoznatljiva po Riječkom karnevalu koji se pokazao kao vrlo uspješna kulturna manifestacija tijekom godina, te se Rijeka pozicionirala među najznačajnije karnevalske gradove. Svake godine raste broj sudionika i publike iz zemlje i inozemstva. Stalni sudionici, Kastavski zvončari, bučno oživljavaju svoje običaje u karnevalskoj povorci svake godine, te na taj način njeguju i ističu tradicijski kulturni identitet riječke regije. Kao

⁶⁴ *Europska prijestolnica kulture*, <http://www.rijeka.hr/EuropskaPrijestolnicaKulture> (15.11.2017.)

⁶⁵ *Rijeka-hrvatska prijestolnica višekulturalnosti*, http://europa.eu/youth/node/12272_en (15.11.2017.)

najveća tradicionalna manifestacija riječkog područja, Riječki karneval će svečano otvoriti i zatvoriti kulturni program Europske prijestolnice kulture 2020. godine. U titularnoj godini očekuje se bolja organizacija karnevala, višeg umjetničkog nivoa zbog samog projekta EPK u kojem će sudjelovati europski umjetnici s iskustvom u priređivanju velikih kulturnih manifestacija. U okviru kandidature grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020., pokrenut je novi kulturno-umjetnički projekt pod nazivom „Novi karneval“, gdje se putem suvremene umjetnosti žele istaknuti karnevalski običaji kvarneske regije, te se u tom projektu povezuju lokalni i inozemni kulturni umjetnici.⁶⁶ Do sada su realizirane kreativne i virtualne radionice za izradu maski, „street art“ akcije na temu prezentacije maski zvončara, koncerti, te razne izložbe i događaji u kojima participiraju kulturni umjetnici i publika.

Pored epiteta karnevalskog grada, Rijeci se pripisuje i titula rokerskog grada, gdje se već tridesetak godina razvija riječka „rock“ kultura. Nadalje, brojna kulturna dobra i kulturne institucije krase ovaj grad, poput brojnih crkvi, vila, muzeja, kazališta, od kojih je najznačajnije HNK Ivana pl. Zajca, povijesnog kaštela na Trsatu iz 13 st., crkve Gospe Trsatske iz 15 st. kao najstarijeg marijanskog svetišta u Hrvatskoj, brojna industrijska baština i dr.

Grad ima bogatu industrijsku baštinu napuštenih tvornica i prostora (bivša tvornica Rikard Benčić, bivša tvornica papira, lučka skladišta...) koji bi se mogli kvalitetno valorizirati i revitalizirati s novim kulturnim sadržajima, a to je upravo ono što grad Rijeka treba i želi. U kandidaturi Grada Rijeke za naslov EPK 2020., istaknuti su prioritetni kulturni projekti Grada Rijeke do 2020. koji predstavljaju ključne projekte obnove:⁶⁷ obnova kompleksa bivše tvornice Rikard Benčić, reorganizacija Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca, klub Palach, Filodrammatica i Marganovo kao novi centri nezavisne i studentske kulture, zatim uspostavljanje novog kulturno-informativnog centra, Festival kreativnosti Republika, Teatro Fenice kao koncertna dvorana i kongresni centar te reorganizacija Odjela za kulturu Grada Rijeke.

U Strategiji kulturnog razvitka Grada Rijeke za razdoblje od 2013.-2020., jedan od prioritetnih ciljeva je revitalizacija i valorizacija industrijske baštine koja će omogućiti održivo korištenje tih lokacija za kulturne sadržaje poput izložbi, koncerata, kazališnih

⁶⁶ *Novi karneval*, https://www.facebook.com/novikarneval/info/?tab=page_info (10.12.2017.)

⁶⁷ *Strategija razvoja Grada Rijeke za razdoblje 2014.-2020. godine*, Gradsko vijeće grada Rijeke, Rijeka, 2013., str. 75.

priredbi i dr., gdje će se osigurati dostupnost industrijske baštine građanima i turistima.⁶⁸ Da bi se ciljevi Strategije kulturnog razvitka grada Rijeke 2013.-2020. mogli realizirati, što uključuje i uspješnu provedbu kulturnog programa EPK 2020., preduvjet je uspješno korištenje bespovratnih financijskih sredstava iz europskih fondova. Predloženi kulturni programi moraju biti novi, ne smiju biti već izvođeni i moraju biti u skladu sa općim ciljevima inicijative Europska prijestolnica kulture kao i u skladu s ciljevima kandidature Grada Rijeke za EPK 2020.

Ciljevi kandidature Grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020. godine su:

- kreirati brojne kulturne programe visoke umjetničke kvalitete,
- kreirati kulturni program s jakom europskom dimenzijom i transnacionalnom suradnjom,
- uključiti širok raspon građana i dionika kao sudionika programa i kao publiku,
- poboljšati kulturnu infrastrukturu
- razviti vještine, kapacitete i upravljačke sposobnosti kulturnog sektora,
- poticati kulturu partnerstva i međusektorsku suradnju,
- promovirati grad i njegove kulturne programe,
- poboljšati međunarodnu vidljivost grada i regije.⁶⁹

Luka, voda, rad i različitosti (migracije), četiri su osnovne programske teme projekta Rijeka EPK 2020., a glavna tema je Rijeka - Luka različitosti. Teme su dio povijesnog identiteta grada, a ujedno su i dio temelja Europske unije: multikulturalnost, raznolikost, tolerantnost te otvorenost za dijalog. „Projekt EPK 2020., predstavlja jedinstvenu priliku da se poveća opseg i raznolikost kulturne ponude kao i međunarodna prepoznatljivost grada.⁷⁰ EPK je prilika za razvoj prvenstveno cijele kulturne scene, znači ulaganje u sve kulturne institucije, udruge u kulturi, i kulturne djelatnike ovog grada. Glavni partneri EPK projekta su Grad Rijeka, Republika Hrvatska i Primorsko-goranska županija.⁷¹ Grad Opatija je također partner EPK projekta sa velikim smještajnim turističkim kapacitetom kao i Sveučilište u Rijeci koje je i domaćin projekta i sudionik programa. Svi zainteresirani građani i dionici se mogu

⁶⁸ *Nacrt Strategije kulturnog razvitka Grada Rijeke 2013.-2020.*, Grad Rijeka, Rijeka 2013., str. 34.

⁶⁹ *Europska prijestolnica kulture*, <http://www.rijeka.hr/EuropskaPrijestolnicaKulture> (15.11.2017.)

⁷⁰ *Koncept kandidature Grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020. godine: Rijeka-Luka različitosti*, Grad Rijeka, Rijeka, 2013., str. 5.-7.

⁷¹ *Budimo na mi*, <http://www.rijeka2020.eu/budimonami> (20.11.2017.)

uključiti u cijeli program i putem službene online stranice (www.rijeka2020.eu). Nastoji se uključiti što veći broj različitih mišljenja. Cilj je stvoriti novu kulturnu i kreativnu, oživljenu urbanu sredinu.

Očekivani rezultati projekta Rijeka - Europska prijestolnica kulture 2020. su:

1. kulturni učinci:

- stvoreni veliki kulturni programi visoke umjetničke vrijednosti
- promovirana europska kulturna različitost
- stvorena međunarodna partnerstva, razmjene i umrežavanja
- poboljšani kapaciteti kulturnog upravljanja
- stvoreno održivo kulturno nasljeđe

2. gospodarski učinci:

- poboljšana infrastruktura i objekti
- pojačani kapaciteti kulturnog i kreativnog sektora
- povećana povezanost između kulturnog, gospodarskog i društvenog sektora
- pojačan međunarodni profil i imidž grada
- povećani turistički rezultati
- pojačana suradnja sa znanstvenim sektorom odnosno Sveučilištem u Rijeci

3. društveni učinci:

- uključen širok raspon građana i dionika u projekt
- povećan pristup kulturi (posebno mladih, starih, marginalnih skupina...)
- povećan broj volontera i volonterskih akcija
- pojačana međunarodna vidljivost grada
- poboljšana veza između grada i građana – jačanje identiteta

4. okolišni učinci:

- doprinos globalnom smanjenju CO₂ – klimatskim promjenama kroz poticanje razmišljanja i djelovanja vezano uz infrastrukturu, lokalnu mobilnost, transport, upravljanje otpadom i poboljšan urbani okoliš.⁷²

Uspješnom provedbom projekta, a posebno revitalizacijom i valorizacijom industrijske baštine, te stvaranjem nove kulturne i kreativne sredine, Rijeka je dobila izvanrednu priliku da se kulturno razvije i pozicionira u europskom prostoru kao nova urbana

⁷² *Prijedlog odluke o isticanju kandidature Grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020. godine*, Grad Rijeka, Rijeka 2013.

kulturna destinacija. Projekt Rijeka Europska prijestolnica kulture 2020., trebao bi donijeti dugotrajno nasljeđe u kulturnom, društvenom i gospodarskom razvoju grada.

3.4 Analiza razvoja kulturnih programa i projekta Rijeka EPK 2020.

U listopadu 2017. godine, provedeno je primarno terensko istraživanje putem intervjua koji se nalazi u prilogu ovog rada. Intervju je proveden sa Slavenom Toljom, umjetničkim direktorom projekta Rijeka Europska prijestolnica kulture 2020. i ravnateljem Muzeja za modernu i suvremenu umjetnost Rijeka, i sa Brankom Cvjetičanin, voditeljicom kulturnog programa „27 susjedstava.“

U razgovoru sa Slavenom Toljom na pitanje da opiše trenutnu situaciju vezanu za razvoj kulturnih programa unutar projekta Rijeka EPK 2020., odgovorio je kako se cijelo vrijeme radi na promjeni i na povezivanju svih sudionika ovog projekta, upravo zbog što bolje realizacije kulturnih programa. Promjena se očekuje od ljudi koji su uključeni u kulturne programe na način da ulože najbolje od sebe u svoj posao i da timski surađuju. Također je istaknuo da se različiti sektori trebaju povezati npr. sektori kulture i urbanizma jer je to nužno za pozitivan rezultat kulturnih programa i obnovu kulturne infrastrukture. Proces povezivanja ne ide brzo, treba vremena da se shvati važnost programa EPK da bi se realizirala npr. kulturna obnova industrijske baštine. Kulturni programi su u fazi razvoja i ovise o timu kulturnih stručnjaka okupljenih u Agenciji Rijeka 2020. koja upravlja projektom, o kulturnim izvođačima, o građanima sudionicima projekta, o cijeloj zajednici i svim institucijama uključenim u ovaj projekt, a to je velik broj ljudi i svi zajedno predstavljaju kulturu grada. Gospodin Tolj je napomenuo da je EU Povjerenstvo naglasilo da se kulturna događanja vezana za projekt Europske prijestolnice kulture u Rijeci ne smiju isticati previše javno na lokalnoj i međunarodnoj sceni prije godine izvođenja glavnog programa.

Na pitanje kako se razvija projekt „Benčić“, sugovornik Tolj je odgovorio da je otvoren prvi dio tvornice „Benčić“ u rujnu 2017. godine, gdje je preseljen Muzej moderne i suvremene umjetnosti grada Rijeke. Grad Rijeka je financirao prvu fazu projekta sa 7 milijuna kuna. Cijeli kompleks tvornice „Benčić“ će se financirati iz više fondova. Druga faza projekta bi trebala biti gotova 2019. godine, a obuhvaća otvorenje Dječje kuće koja će se smjestiti u obnovljenu Ciglenu kuću bivše tvornice „Benčić.“

O razvojnoj fazi Titovog broda Galeb, sugovornik Tolj je naglasio da su dobivena sredstva za obnovu broda u iznosu od 49 milijuna kuna koja su namijenjena i za obnovu palače „Šećerane“, putem projekta „Kultura i turizam“. Trenutno se traže izvođači radova pa bi obnova trebala početi ubrzo. Brod Galeb će u svom sadržaju imati multimedijalni prostor, hotelski dio i restoran.

Što se tiče aktualne situacije kulturnog programa „27 susjedstava“ prema razgovoru sa voditeljima programa trenutno se istražuju kvartovi i manje zajednice u Rijeci, na otocima, u Gorskom kotru i u Primorsko-goranskoj županiji. Umjetnici s iskustvom rada u zajednicama terenski istražuju potrebe lokalnih zajednica i razgovaraju direktno sa lokalnim stanovnicima o načinu njihovog života te se radi mreža partnera i zajednički programi između domaćih zajednica i drugih zajednica i država Europske unije. Dakle, događa se nova situacija komunikacije i interakcije s različitim „susjedstvima“ uz pomoć umjetnika, npr. kvart Drenova želi organizirati filmski program u svom dvorištu, žele urediti balkone, kvart Čandekova s neboderima želi predstaviti galerije u stanovima itd. Važno je motivirati građane u zajednicama da budu proaktivni sudionici programa.

Prema razgovoru sa sugovornikom Toljom što se tiče problema koji se pojavljuju tijekom realizacije kulturnih programa uglavnom se ističe loša međusektorska povezanost, sporo prikupljanje financijskih sredstava, određeni pravni problemi oko vlasništva nekih objekata kao što je Teatro Fenice, što usporava razvoj kulturnih programa, ali se uglavnom ustrajno radi na realizaciji projekata. „EPK nije kratkoročni festival, nego očekujem da će se napraviti veliki kulturni projekt sa dugoročnim nasljeđem“, rekao je Slaven Tolj kao zaključno razmišljanje vezano za ovaj projekt.

Projekt Rijeka EPK 2020. ima dva bitna segmenta. Prvi je razvoj infrastrukture čiji su investitori Grad Rijeka, Primorsko-goranska županija te Grad Opatija. Drugim segmentom upravlja Agencija Rijeka 2020., a odnosi se na program, marketing i komunikacije te prikupljanje sredstava. Grad Rijeka do 2020. godine očekuje 1000 kulturnih programa, 450 događanja, 105 turističkih atrakcija, 27200 m² novih kulturnih infrastruktura, 300 partnera, 100 osnaženih lokalnih zajednica, 4000 volontera i 4.000.000 posjetitelja. U osmišljavanju programa sudjeluju vanjski umjetnici, ali ne kako bi se kopirali njihovi „kulturni proizvodi“, već kako bi oni nastali u suradnji s lokalnim umjetnicima. Program se događa tek 2020., a dotada se izvode

pilot programi u svrhu istraživanja i razvoja. Cjelovit popis programskih aktivnosti bit će objavljen krajem 2019. godine.⁷³

Razvoj obnove kulturne infrastrukture razvija se u fazama. Prva faza obnove zgrade H-objekta unutar kompleksa Rikard Benčić završena je u rujnu 2017. godine, gdje se uselio Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka. U ovom trenutku realizirano je 80% ovog projekta. U rujnu 2017., započeli su radovi na uređenju prostora RiHuba koji se uređuje kao novo sjedište Agencije Rijeka 2020., kao otvoreni prostor za rad, edukaciju i informiranje o EPK aktivnostima i sjedište za građane Rijeke koji će moći surađivati na projektu sa gradskom upravom. U ovom trenutku realizirano je 50% projekta. T-objekt kompleksa Benčić za sada je obnovljen samo 20%, a u svoje nove prostore će smjestiti modernu glavnu knjižnicu grada Rijeke. Ciglana kuća kompleksa Benčić unutar koje nastaje Dječja kuća, za sada je realizirana 20%. Dok se prostor ne uredi, Dječja kuća svoj program razvija na raznim riječkim lokacijama. Palača šećerane kompleksa Benčić, postat će uz brod Galeb, novi dom Muzeja grada Rijeke. Za sada je realizirano 30% projekta. Brod Galeb je dobio predviđena sredstva za obnovu iz europskih fondova. Očekuje se da će postati vodeća gradska turistička atrakcija u 2020. godini. Za sada je realizirano 20% projekta.⁷⁴

Slika br. 4 Dio tvorničkog kompleksa Rikard Benčić

Izvor: <https://www.rijekaheritage.org/hr/kj/tvornicaduhana>, (15.01.2018.)

Može se zaključiti da je glavni projekt obnove grada Rijeke unutar projekta Rijeka EPK 2020., industrijski kompleks Rikard Benčić. „Benčić“ se planira regenerirati u novu „tvornicu kulture“ te će se tako kreirati nova kulturna četvrt grada. Unutar „Benčića“ smjestit će se Ciglana kuća, Gradska knjižnica Rijeka, Muzej moderne i

⁷³ Tribina „Budimo na mi:“ Evo što vas je zanimalo, <http://rijeka2020.eu/tribina-o-projektu-rijeka-2020-epk-evo-sto-vas-je-zanimalo/> (15.12.2017.)

⁷⁴ Infrastruktura, <http://rijeka2020.eu/infrastruktura/> (20.01.2018.)

suvremene umjetnosti Rijeka i Muzej Grada Rijeke. U obnovljenom kompleksu održavat će se i programski pravac Kuhinja, dio projekta Rijeka EPK 2020.

Umjetnička strategija kulturnog programa ima sedam glavnih projekata: 27 susjedstava, Ciglana kuća, Doba moći, Lungomare, Dopolavoro, Kuhinja i Slatko i slano. „27 susjedstava“ je projekt koji uključuje kvartove u Rijeci i mjesta u Primorsko-goranskoj županiji koja će surađivati sa drugim susjedstvima iz ostalih 27 članica EU-a. Tijekom kulturnog programa održavat će se Festivali susjedstva i timovi iz susjedstva odnosno lokalne i građanske udruge će razmjenjivati kulturne običaje i iskustva sa partnerima u Europi i međusobno će se posjećivati. Od 2017. do 2019., održavat će se lokalni događaji, radionice, izložbe itd., gdje će timovi iz susjedstva posjećivati svoje partnere u Europi. Festivali susjedstava održavat će se jedanput godišnje od 2019. do 2021., uz gastronomske aktivnosti, uz razmjenu iskustava, koncerte i izložbe. Svaki Festival susjedstva obrađuje jednu od tema koncepta: Vodu, Rad ili Migracije. Leeuwarden EPK 2018, partner je sa 27 susjedstava, a program je fokusiran na krajolik i umreženi urbanizam. Neki od primjera susjedstava su:⁷⁵

- Pehlin, riječka romska četvrt koja se povezuje s romskim stanovnicima češkog grada Usti nad Labem suradnjom među školama, udrugama i umjetnicima.
- Otoci Unije i Susak, istraživat će partnerstvo s otočkim zajednicama Grčke, Cipra ili Malte i dr., a teme programa su emigrirane zajednice, prirodna infrastrukturna ograničenja, sezonski turizam, lokalna hrana i proizvodnja itd.

Kulturni program „27 susjedstava“ ističe europsku dimenziju projekta. Potiče se interkulturni dijalog između različitih „susjedstava“ i veće međusobno razumijevanje među europskim građanima. Programom se ističu kulturne različitosti Europe i zajedničke europske teme poput migracija, rada itd., te se razvija međunarodna suradnja između različitih zajednica i gradova u Europskoj uniji kao i suradnja s drugom nositeljicom naslova EPK. Ovaj program valorizira lokalni i europski kulturni identitet. Glavni cilj ovog programa je jačanje lokalnih zajednica.

⁷⁵ *Prijavna knjiga Grada Rijeke u kandidaturi za Europsku prijestolnicu kulture*, <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2016/09/Prijavna-knjiga-Grada-Rijeke-u-kandidaturi-za-Europsku-prijestolnicu-kulture.pdf> (10.01.2018.)

„Ciglena kuća“ je kulturni centar gdje će se održavati kulturne aktivnosti za poticanje kreativnosti i pismenosti djece i mladih i stvarati interes prema kulturi i učenju kroz čitanje, ples, film, računala, razne edukacije za djecu itd. Ciglenom kućom upravljaju tri gradske kulturne institucije (Gradska knjižnica, Gradsko kazalište lutaka i Art-kino) kao partneri. Oni kreiraju program uz potporu lokalnih organizacija za djecu i mlade. Fizički je dio bivše tvornice Rikard Benčić, a trebala bi biti završena 2019. godine. Ciglena kuća postaje mjesto susreta djece iz cijele Rijeke i prostor za trajnu suradnju s dječjim kulturnim centrima u Europi.⁷⁶ Ovaj program je posvećen edukaciji djece i mladih i razvija trajnu suradnju s drugim europskim kulturnim institucijama za djecu.

„Doba moći“ je umjetnički program koji istražuje svijet povijesnih totalitarnih režima. Mnoge aktivnosti će se izvoditi na spomen područjima (Goli otok, Titov brod Galeb, Guvernerova palača). U 2020. godini, veliki europski kazališni režiseri pripremaju spektakle s temom podijeljenih gradova zajedno sa lokalnim umjetnicima i Hrvatskim narodnim kazalištem Ivana pl. Zajca. Rijeka ima iskustvo podijeljenog grada između Kraljevine Italije i Kraljevine Jugoslavije, a iskustvo podijeljenosti oblikovalo je identitet mnogih europskih gradova (Gdanjsk, Belfast...). U sklopu ovog programa istražuje se kultura totalitarizma te se prikazuju izložbe na temu fašizma i D’Annunzia i komunizma i Josipa Broza Tita. Glavni partner u projektu je Muzej grada Rijeke, lokalni partneri su: Centar za industrijsku baštinu, Muzeji hrvatskog zagorja itd. Međunarodni partneri su: Società di Studi Fiumani (Rim), Muzej istorije Jugoslavije (Beograd) i Universalmuseum Joanneum (Graz). Goli otok, nekadašnji zatvor, u 2020. godini postat će mjesto kulture sa brojnim izložbama, kazališnim izvedbama, koncertima itd. Od 2017. do 2020. godine, provodit će se arhivska istraživanja u Rijeci i drugim gradovima s granicom (Berlin, Gorica...) te će se postaviti mobilna izložba koja će se prikazivati uzduž bivše granice grada. Kroz ovaj projekt se ostvaruju transnacionalna partnerstva. Program je zamišljen kao suradnički i participativni projekt sa svim dionicima koji imaju ulogu sudionika i publike, a to su lokalne zajednice, filmski djelatnici, izvođači, glumci, a posebno studenti kulturalnih studija i povijesti. Obuhvaćene su osobe i institucije uključene u suočavanje s prošlošću, bivši politički zatvorenici, organizacije za ljudska prava itd. Program Matere EPK 2019, Beautiful Shame i program Doba moći blisko su povezani kao

⁷⁶ Isto

inicijative izvedbene umjetnosti s renomiranim redateljima.⁷⁷ Program oživljava zajedničku europsku povijest i podijeljene gradove u Europi. Uz brojna patnerstva sa drugim gradovima, kroz program se suradjuje i sa drugom nositeljicom naslova EPK 2019, Materom.

„Lungomare“ – muzej u pokretu, je fizički i virtualni kulturni itinerar koji uključuje 15 lokacija u gradu i Primorsko-goranskoj županiji. Program slavi lokalne tradicije i ističe važnost uloge mora u primorskoj regiji. To je program kojeg zajednički vode četiri muzeja: Prirodoslovni muzej u Rijeci, Muzej grada Rijeke, Hrvatski muzej turizma Opatija i Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja. Europski partneri programa su: Mreža europskih muzejskih organizacija – NEMO, Europska mreža muzeja na otvorenom, Platforma River/ Cities itd. Kulturni itinerar ima 15 lokacija i četiri polazna mjesta: Opatiju, Rijeku, Crikvenicu i Zračnu luku Rijeka. Itinerar uključuje Bakar sa novim podmorskim šetalištem napravljenim od tunela bivše koksare, Crikvenicu, Mošćeničku dragu i predstavljanje Ekomuzeja, riječki Torpedo i predstavljanje lansirne rampe, riječku ribarnicu kao mjesto gdje nas hrani more, Mali Lošinj i muzej Apoksiomena, Lovran, Beli, otok Cres i Bijeloglave supove, Volosko itd. U projektu sudjeluju lokalne zajednice i stanovnici koji će biti angažirani kao vodiči-volonteri. Program će se snimati i prenositi uživo na internetu. Održavat će se izložbe, radionice za djecu, turistička razgledavanja, festivali gastronomije itd.⁷⁸ Program valorizira lokalnu baštinu Rijeke i primorske regije.

„Dopolavoro“ je projekt u kojem će biti prikazane kulturne aktivnosti na temu rada poput izložbi, koncerata i sl., a izvodit će se u napuštenim tvornicama i luci. Unutar programa prikazat će se umjetnički projekt „Od Gredelja do Benčića“, gdje će vlak postojećom željeznicom povezati Rijeku i putovati kroz bivše industrijske gradove Hrvatske. Cilj je prikupljanje arhiva o radu propalih tvornica nakon 1991. Nakon 2020. godine, „Arhiv propalih tvornica“ ostat će u kompleksu Rikard Benčić u obliku izložbe. Unutar projekta podržan je RiUse Centar, mjesto za kreativnu obradu stare odjeće, namještaja i sl., gdje se zauzvrat proizvode i prodaju reciklirani ekološki proizvodi. Cilj ovog projekta je samoodrživost do 2022. godine s više od 30 zaposlenika, uglavnom marginaliziranih građana i poticanje kreativnih oblika zapošljavanja.⁷⁹

⁷⁷ Isto

⁷⁸ Isto

⁷⁹ Isto

Programom „Kuhinja“ uspostavljen je centar za kreativne migracije u kojem se mogu izmjenjivati imigrantska iskustva iz cijele Europe. Kuhinja postaje radionica i mjesto zajedničke komunikacije između različitih zajednica te mjesto zajedničkog pripremanja hrane. Hrana je bitan instrument kulture, početak dijeljenja. Kuhinja tako pruža mogućnost prezentiranja svoje kulture i dijeljenja svojih priča. U ovom projektu potvrđene su brojne suradnje s europskim centrima za migracije, poput suradnje s kulturnim centrom Brunnenpassage iz Beča koji se bavi migrantima i miješanjem kultura iz čega nastaju kreativne radionice, ulični festivali i sl. Domaćin projekta je Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka, a lokalni partneri su Art-kino, Muzej grada Rijeke, Centar za napredne studije – Sveučilište u Rijeci, Gradska knjižnica, Akademija primijenjenih umjetnosti – Sveučilište u Rijeci i Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca. Europski partneri su Red Star Line Museum (Antwerpen), Deutsches Auswanderer Haus (Bremerhaven), Brunnenpassage (Beč), Mångkulturellt Centrum (Botkyrka/ Stockholm), CAMP / Centre for Art on Migration Politics (Kopenhagen), EPEKA (Maribor) itd.⁸⁰ Suradjujući s europskim migracijskim centrima, Rijeka postaje europska. Stvara se mreža europskih partnera od kojih se dobija iskustvo i znanje koje se primjenjuje u svoj program. Putem ovog projekta promiču se kulturne različitosti Europe i interkulturni dijalog, te se povećava razumijevanje među europskim građanima.

„Slatko i slano“ je program kojim se obnavljaju i oživljavaju urbani prostori napuštenih industrijskih zona grada uz more i rijeku Rječinu različitim umjetničkim aktivnostima. U periodu od 2019. do 2022. godine, planira se rekonstrukcija Hartere, prenamjena kulturnog svjetionika, dizalica, teglenica, izgradnja urbanih vrtova, izrada novog studijskog programa u Centru za napredne studije Sveučilišta u Rijeci itd. Unutar programa planira se obnova Titovog broda Galeb koji će postati kreativni prostor i Centar za industrijsku baštinu. Teglenice će se staviti u funkciju infrastrukture za razne kulturne programe kao što je plutajuće kino, kazališna scena, tržnica, restoran i dr. Unutar programa održat će se Lobster, višegodišnji projekt urbanog razvoja, gdje se u periodu od 2017. do 2020. godine oživljavaju mrtvi dijelovi grada sa umjetničkim projektima, kao što je npr. Neboder za ptice. Drugi projekt je Mogući grad, gdje se u periodu od 2017. do 2020. godine organiziraju 24-satne tržnice sa lokalnim i ekološkim proizvodima, radionice o urbanom vrtlarstvu itd. Glavni nositelj programa

⁸⁰ Isto

je Centar za napredne studije Jugoistočne Europe - Sveučilište u Rijeci. Lokalni partneri su Lučka uprava Rijeka, Centar za industrijsku baštinu, Sveučilište u Rijeci, Društvo arhitekata Rijeka itd. Europski partneri su: Arhitektonski fakulteti: Sveučilište u Beogradu, Sveučilište u Parizu, Sveučilište u Trstu, University College London itd.⁸¹

Kriterij europske dimenzije kulturnog programa Rijeka EPK 2020., je pohvaljen od strane europskog Povjerenstva. Projekti unutar kandidature su povezani s partnerima iz drugih europskih zemalja. Svaki od sedam glavnih programskih projekata se tiče aktualnih europskih pitanja, poput migracija, koja su bitna i za Rijeku i za Europu, a posebno projekt 27 susjedstava, koji se bavi svojom zajednicom koju povezuje sa zajednicama ostalih 27 zemalja članica. Predloženi proračun za operativne aktivnosti projekta Rijeka EPK 2020., je € 30.327m.⁸²

Glavni programski spektakl se događa tek 2020., a do tada se izvode programske aktivnosti u svrhu istraživanja i razvoja. U rujnu 2017., u „Benčiću“ je održan prvi festival glazbe i hrane Porto etno, u organizaciji Grada Rijeke i Društva Rijeka EPK 2020, te suorganizaciji Interdisciplinarnog kolektiva Manufaktura. Festival je okupio oko 2000 posjetitelja. Festival je predstavio spoj etno glazbe i gastronomskih specijaliteta nacionalnih manjina grada Rijeke i PGŽ-a. Petnaest nacionalnih manjina i društava prijateljstva Rijeke i Primorsko goranske županije kuhali su jela svojih baka uz tradicionalnu glazbu međunarodnih bendova. U programu su sudjelovali: Vijeće žena Islamske zajednice, Demokratska zajednica Mađara, Kulturno društvo Rusina i Ukrajinaca „Rušnjak“, Zajednica Albanaca PGŽ, Židovska općina Rijeka, Zajednica Talijana Rijeka itd. Za glazbu su bili zaduženi Porto etno orkestar iz Hrvatske, Slovenije i Srbije, Karandila Gypsy Brass Orchestra iz Bugarske i dr. Festival su omogućili Grad Rijeka, PGŽ, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Rijeka EPK 2020, Europska prijestolnica kulture, Interdisciplinarni kolektiv Manufaktura, Plovidiv EPK 2019, Talijanski konzulat itd.⁸³

U prosincu 2017., u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti je otvorena međunarodna grupna izložba „Crne krabulje“ koja otvara pitanja migracijske problematike. Migrantska svakodnevica podrazumijeva borbu za osnovna građanska

⁸¹ Isto

⁸² *Selection of the European Capital of Culture in 2020 in Croatia, Final Report*, European Capital of Culture, Zagreb 2016., str. 15.-17.

⁸³ *Prvi Porto etno privukao 2000 posjetitelja*, <http://rijeka2020.eu/prvi-porto-etno-festival-glazbe-i-hrane-privukao-izuzetan-broj-posjetitelja/> (22.01.2018.)

prava i nesigurnost na tržištu rada. Prikazana je kroz instalacije, dokumentarce, projekcije i fotografije. Izložba je organizirana u sklopu međunarodnog projekta Risk Change koji tematizira ekonomske migracije kao dio programskog pravca Kuhinja, Rijeke EPK 2020.⁸⁴ Jedan od zanimljivih projekata za djecu unutar programa Ciglena kuća je „Brickzine“. To je online magazin za djecu o stvaranju kulture, u čijem stvaranju sudjeluju i djeca i odrasli. (<http://rijeka2020.eu/project/brickzine/brickzine-vijesti/>), na službenoj online stranici mogu se pronaći zanimljive informacije o zanimljivim knjigama, filmovima, predstavama, o robotima, računalnim igrama i raznim igrama. „Brickzine“ je poticaj djeci na kvalitetan pristup kulturi.⁸⁵

Iz provedenog istraživanja proizlazi da su kulturni programi i obnova kulturne infrastrukture u fazi razvoja do konačne realizacije u 2020.-toj godini, te se radi na povezivanju svih dionika projekta Rijeka EPK 2020., i na osvještavanju cijele zajednice o važnosti projekta. Glavni projekt obnove kulturne infrastrukture je tvornica Rikard Benčić koja će postati nova „tvornica kulture“. U realizaciju kulturnih programa je uključena cijela lokalna zajednica, kulturni stručnjaci i izvođači, građani, svi dionici i brojni partneri iz drugih zemalja članica Europske unije. Kulturni programi naglašavaju europsku dimenziju programa. Rijeka EPK 2020., je sigurno najveći kulturni projekt grada Rijeke, kojim bi se Rijeka trebala transformirati u moderan europski kulturni grad.

⁸⁴ Izložba „Crne krabulje“: migrantska realnost, <http://rijeka2020.eu/izlozba-crne-krabulje-migrantska-realnost/> (28.01.2018.)

⁸⁵ O nama, <http://rijeka2020.eu/project/brickzine/o-nama/> (29.01.2018.)

ZAKLJUČAK

Pod motom „Ujedinjeni u različitosti“, u Europskoj uniji kultura se koristi kao sredstvo suradnje i razvoja multikulturalnog europskog društva. EU potiče razvoj kulturnog turizma uz potpore iz europskih fondova zbog očuvanja i promocije europske raznolike kulturne baštine, zbog sve veće turističke potražnje za novim kulturnim atrakcijama, većeg turističkog profita od kulturnih turista itd.

Kulturni projekt Europske unije, Europske prijestolnice kulture, pokrenut je 1985. godine na prijedlog tadašnje grčke ministrice kulture Meline Mercouri. Osnovan je s ciljem promoviranja raznolikih kultura u Europi, povezivanja europskih građana, priznavanja zajedničke europske baštine te poticanja kulturnog razvoja gradova. Svake godine, trenutno po dva europska grada, nose naslov Europska prijestolnica kulture. Tijekom naslovne godine, u gradu domaćinu se održavaju mnogobrojne kulturno-umjetničke manifestacije koje valoriziraju kulturni identitet grada i u kojima sudjeluju lokalni i europski umjetnici te u njima participira i lokalna zajednica. Privučeni novim kulturnim atrakcijama, naslovni grad posjećuju brojni kulturni turisti te se tako razvija kulturni turizam. Kulturni program grada mora zadovoljavati europsku dimenziju programa.

Iz provedenog istraživanja u ovom radu zaključuje se da je do sada više od pedeset gradova ponijelo titulu Europske prijestolnice kulture. Projekt se nastavlja i ubuduće, jer je uspješno pridonosio održivom razvoju gradova. Došlo se do spoznaje da projekt EPK ima brojne pozitivne učinke na razvoj odabranih gradova od kojih su najznačajniji, dugotrajni kulturni razvoj gradova, razvoj kulturnog turizma i povećana međunarodna prepoznatljivost gradova. Zaključuje se da su se odabrani gradovi kulturno i urbano regenerirali i revitalizirali i tako stvorili nov, pozitivan imidž kulturnih destinacija. Brojne dobrobiti ovog projekta su također: razvoj kulturnih programa, nova ili obnovljena kulturna infrastruktura, nova međunarodna partnerstva, povezivanje europskih građana, razvoj suradnje s drugim europskim gradovima, razvoj kreativnih industrija, razvoj kulturne publike, nova radna mjesta za umjetnike, bolja međusektorska suradnja, razvoj društva u cjelini kroz kulturu, turistički profit itd.

Titula Rijeka Europska prijestolnica kulture 2020. godine, je izvrsna prilika za grad Rijeku i Republiku Hrvatsku. Predviđena je dodjela nagrade iz EU fonda za kulturu od 1,5 milijun eura, te dodatna sredstva iz EU fondova koja će se uložiti u kulturne

programe i kulturnu obnovu grada Rijeke. Putem projekta EPK, Rijeka je dobila priliku da postane prepoznatljiva kulturna destinacija Europe, te da bogato kulturno i industrijsko nasljeđe valorizira i pretvori u prepoznatljiv i atraktivan kulturno-turistički proizvod, vidljiv u Europi i u cijelom svijetu. Pritom se očekuje velika posjećenost i razvoj kulturnog turizma grada i šire regije. Velika je to promocija za grad Rijeku i afirmacija za Republiku Hrvatsku te prilika za međunarodno pozicioniranje nove, konkurentne, hrvatske kulturne destinacije.

LITERATURA

Knjige:

1. Cetinski, Vinka, – Šugar, Violeta, – Perić, Marko, *Menadžment institucija i destinacija kulture*, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, Opatija 2012.
2. Đukić-Dojčinović, Vesna, *Kulturni turizam: menadžment i razvojne strategije*, Clio, Beograd 2005.
3. Geić, Stanko, *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split 2011.
4. Geić, Stanko, *Turizam i kulturno-civilizacijsko naslijeđe*, Veleučilište Split, Split 2002.
5. Jelinčić, Daniela-Angelina, *Abeceda kulturnog turizma*, Meandarmedia, Meandar, Zagreb 2009.
6. Jelinčić, Daniela-Angelina, *Kultura u izlogu: kratki vodič za upravljanje kulturnim dobrima*, Meandarmedia, Meandar, Zagreb 2010.
7. Rojek, Chris, *Ways of Escape, Modern Transformations in Leisure and Travel*, Palgrave Macmillan, UK 1993.
8. Skoko, Božo, *Hrvatska: Identitet, image i promocija*, Školska knjiga, Zagreb 2005.
9. Vukonić, Boris, *Turizam u susret budućnosti*, Mikrorad, Ekonomski fakultet, Zagreb 1994.

Članci, studije i ostalo:

1. *Akcijski plan razvoja kulturnog turizma*, Institut za turizam, Zagreb 2015.
2. Demonja, Damir, *Kulturni turizam: Hrvatska iskustva*, Institut za međunarodne odnose, IMO, Zagreb 2011., str.182.-205.
3. Gredičak, Tatjana, *Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske*, Ekonomski pregled, Vol.60, No.3-4, 2009., str.196.-218.
4. *Koncept kandidature Grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020. godine: Rijeka-Luka različitosti*, Grad Rijeka, Rijeka, 2013.
5. *Making Tourism More Sustainable, Guide for Policy Makers*, UNEP and WTO, 2005.
6. *Nacrt Strategije kulturnog razvitka Grada Rijeke 2013.-2020.*, Grad Rijeka, Rijeka 2013.

7. Palmer, Robert – Rea, Associates, *European Cities and Capitals of Culture*, Part 1, Brussels 2004.
8. Palmer, Robert – Rea, Associates, *European Cities and Capitals of Culture*, Part 2, Brussels 2004.
9. Pančić-Kombol, Tonka, *Kulturno nasljeđe i turizam*, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin, br.16-17, 2006., str. 211.-226.
10. *Prijedlog odluke o isticanju kandidature Grada Rijeke za Europsku prijestolnicu kulture 2020. godinu*, Grad Rijeka, Rijeka 2013.
11. Reinhard, Klein, *Public Policies and Cultural Tourism, EU activities*, The 1st Conference on Cultural tourism, Economy and Values in the 21st Century, Barcelona 29.-31 March 2001.
12. *Selection of the European Capital of Culture in 2020 in Croatia, Final Report*, European Capital of Culture, Zagreb 2016.
13. *Strategija razvoja Grada Rijeke za razdoblje 2014.-2020. godine*, Gradsko vijeće grada Rijeke, Rijeka 2013.
14. *Strategija razvoja kulturnog turizma „Od turizma i kulture do kulturnog turizma“*, Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Zagreb 2003.
15. *Strateški plan Ministarstva kulture 2015.-2017.*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb 2014.
16. Vrtiprah, Vesna, *Kulturni resursi kao činitelj ponude u 21. stoljeću*, Ekonomska misao i praksa, broj 2, 2006., str. 279.-296.

Internet izvori:

1. Budimo na mi, <http://www.rijeka2020.eu/budimonami> (20.11.2017.)
2. Europska prijestolnica kulture, <http://www.rijeka.hr/EuropskaPrijestolnicaKulture> (15.11.2017.)
3. Europske prijestolnice kulture - dugoročni učinci, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET\(2013\)513985\(SUM01\)_HR.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET(2013)513985(SUM01)_HR.pdf) (20.09.2017.)
4. Europske prijestolnice kulture 2020. do 2030., Vodič za gradove koji se namjeravaju kandidirati, <http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/NAJNOVIJE%20NOVOSTI/09%20-%20Guide%20to%20European%20Capitals%20of%20Culture,hr,%20lekt,%20zad.pdf> (20.10.2017.)

5. Europska prijestolnica kulture na primjeru Liverpoola i Umea, http://www.min-kulture.hr/userdocsimages/Europska%20prijestolnica%20kulture/glas%20istre%2013_03.2014..pdf (15.10.2017.)
6. Eu ukratko, http://europa.eu/about-eu/basic-information/about/index_hr.htm (15.09.2017.)
7. Infrastruktura, <http://rijeka2020.eu/infrastruktura/> (20.01.2018.)
8. Izložba „Crne krabulje“: migrantska realnost, <http://rijeka2020.eu/izlozba-crne-krabulje-migrantska-realnost/> (28.01.2018.)
9. Kiš, Patricia, Rijeka ima najrazrađeniji projekt, a Zagreb se uključio u posljednji tren, <http://www.jutarnji.hr/kultura/art/rijeka-ima-najrazradeniji-projekt-a-zagreb-se-ukljucio-u-posljednji-tren/490957/> (20.10.2017.)
10. Nematerijalna dobra upisana na UNESCO Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=5220> (10.11.2017.)
11. Novi karneval, https://www.facebook.com/novikarneval/info/?tab=page_info (10.12.2017.)
12. O nama, <http://rijeka2020.eu/project/brickzine/o-nama/> (29.01.2018.)
13. Prijavna knjiga Grada Rijeke u kandidaturi za Europsku prijestolnicu kulture, <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2016/09/Prijavna-knjiga-Grada-Rijeke-u-kandidaturi-za-Europsku-prijestolnicu-kulture.pdf> (10.01.2018.)
14. Primorac, Jaka, Što su kulturne politike?, <http://www.culturenet.hr/default.aspx?ID=19> (15.09.2017.)
15. Pročišćene inačice Ugovora o Europskoj uniji i ugovora o funkcioniranju Europske unije, <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (20.09.2017.)
16. Prvi Porto etno privukao 2000 posjetitelja, <http://rijeka2020.eu/prvi-porto-etno-festival-glazbe-i-hrane-privukao-izuzetan-broj-posjetitelja/> (22.01.2018.)
17. Richards, Greg, What is Cultural Tourism?, <http://academia.edu/1869136/> (01.09.2017.)
18. Riegert, Bernd, Europska prijestolnica kulture traga za novim identitetom, <http://www.dw.com/hr/europska-prijestolnica-kulture-traga-za-novim-identitetom/a-18665029>, (15.10.2017.)
19. Rijeka-hrvatska prijestolnica višekulturnosti, http://europa.eu/youth/node/12272_en (15.11.2017.)

20. Rijeka-prva hrvatska Europska prijestolnica kulture 2020., <https://vlada.gov.hr/rijeka-prva-hrvatska-europska-prijestolnica-kulture-2020/18783> (10.11.2017.)
21. Scherle, Alexandra, Blješava bilanca ovogodišnje Europske metropole kulture, <http://www.dw.com/hr/blje%C5%A1tava-bilanca-ovogodi%C5%A1nje-europske-metropole-kulture/a-6372314> (15.10.2017.)
22. Službeni list Europske unije, Odluka br. 445/2014/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014., o uspostavljanju inicijative Unije za Europske prijestolnice kulture u razdoblju od 2020. do 2033. i o stavljanju izvan snage Odluke br. 1622/2006/EZ, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0445&from=HR> (20.09.2017.)
23. Što je Kreativna Europa, <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=7150> (20.09.2017.)
24. Tribina "Budimo na mi:" Evo što vas je zanimalo, <http://rijeka2020.eu/tribina-o-projektu-rijeka-2020-epk-evo-sto-vas-je-zanimalo/> (15.12.2017.)
25. <https://www.weimar.de/en/tourismus/sights/unesco-world-heritage> (20.10.2017.)
26. Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, <http://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (02.09.2017.)

POPIS PRILOGA

Popis slika: str.

Slika 1.: Profil kulturnih turista s obzirom na motivaciju.....	6
Slika 2.: Umjetni otok na rijeci Muri.....	25
Slika 3.: Muzej suvremene umjetnosti „Kunsthause“.....	25
Slika 4.: Dio tvorničkog kompleksa Rikard Benčić.....	36

Popis tablica:

Tablica 1.: Europske prijestolnice kulture od 1985. do 2020.....	14
Tablica 2.: Broj noćenja turista u Weimaru od 1998. do 2002.....	23
Tablica 3.: Ukupna posjećenost Graza sa noćenjima turista od 2002. do 2003.....	26

Intervju:

1.) Intervju sa Slavenom Toljom ravnateljem Muzeja moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci i umjetničkim direktorom projekta Rijeka EPK 2020.

1.1 Možete li opisati trenutnu situaciju i razvoj kulturnih programa?

Cijelo vrijeme se potiče proces povezivanja i promjene što ne ide tako brzo. Proces promjene se očekuje u samim ljudima tijekom realizacije kulturnih programa gdje se nastoji uključiti sve sudionike u program, da djeluju u cjelini i da timski surađuju. Potencira se povezivanje različitih sektora npr. kulture i urbanizma, jer je to nužno za bolju realizaciju kulturnih programa i razvoj i obnovu kulturne infrastrukture. Kulturni programi su u fazi razvoja i ovise o timu kulturnih stručnjaka okupljenih u Agenciji Rijeka 2020., koja upravlja projektom, o kulturnim izvođačima, o građanima sudionicima projekta, o cijeloj zajednici i svim institucijama uključenim u ovaj projekt, a to je veliki broj ljudi i svi zajedno predstavljaju kulturu grada. Veliki dio kulturnih programa je posvećen edukaciji i razvoju lokalnih tradicijskih priča. EU Povjerenstvo je naglasilo da se kulturna događanja vezana za projekt Europske prijestolnice kulture u Rijeci ne smiju isticati previše javno prije 2020. godine.

1.2 Kako se razvija projekt Rikard Benčić?

Otvoren je obnovljeni prvi dio kompleksa „Benčić“, gdje je unutar jednog dijela bivše tvornice preseljen i otvoren Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka. Grad Rijeka je tu prvu fazu projekta „Benčić“, financirala sa 7 milijuna kuna. Projekt Rikard

Benčić je jednim dijelom vezan za projekt Europske prijestolnice kulture Rijeka 2020., a financira se i iz drugih fondova. Druga faza projekta je otvorenje Dječje kuće koja bi se trebala smjestiti u obnovljenu Ciglenu kuću bivše tvornice „Benčić“ i trebala bi biti gotova 2019. Kulturni programi Dječje kuće potiču edukaciju i namijenjeni su djeci.

1.3 U kojoj fazi je Titov brod Galeb?

Titov brod Galeb i palača „Šećerane“ kao dio „Benčića“ su dobili sredstva za obnovu u iznosu od 49 milijuna kuna putem projekta „Kultura i turizam“ tako da bi obnova broda trebala započeti. Brod Galeb će u svom sadržaju imati multimedijalni prostor, hotelski dio i restoran, a pozicija gdje će se točno nalaziti još nije sigurno određena.

1.4 Kakva je trenutna situacija i razvoj projekta „27 susjedstava?“

Projekt „27 susjedstava“ je projekt u kojem se kvartovi i manje zajednice unutar grada Rijeke i Primorsko-goranske županije povezuju s drugim kvartovima u drugim državama Europske unije. Umjetnici s iskustvom rada u zajednicama terenski istražuju potrebe lokalnih zajednica i kvartova, razgovaraju direktno sa lokalnim stanovnicima o načinu njihovog života i radi se mreža partnera i zajednički programi između domaćih zajednica i drugih zajednica i država Europske unije, odnosno događa nova situacija komunikacije u susjedstvu uz pomoć umjetnika. U sam projekt je uključeno jako puno ljudi i mjesta poput Gorskog kotara, otoka, kvartova u gradu itd. Npr. uključen je kvart Drenova koji želi organizirati filmski program u svom dvorištu, žele urediti balkone sa zelenilom, kvart Čandekova s neboderima želi predstaviti galerije u stanovima itd.

1.5 Možete li navesti neke probleme, ako postoje, u realizaciji kulturnih programa?

Jedan od kulturnih projekata Grada Rijeke do 2020., koji predstavlja ključan projekt obnove je pored ostalog i zgrada Teatra Fenice koja bi trebala postati koncertna dvorana i kongresni centar, ali nažalost zgrada je u privatnom vlasništvu pa zbog tog pravnog problema ne ulazi u ovaj projekt. Problem u realizaciji kulturnih programa i obnovi kulturne infrastrukture predstavlja sporo povlačenje financijskih sredstava i nedovoljna suradnja između različitih sektora što malo otežava realizaciju ovog cijelog projekta, ali se kontinuirano radi na procesu razvoja projekta.

1.6 Koja su Vaša zaključna razmišljanja vezana za projekt Europske prijestolnice kulture Rijeka 2020.?

Očekujem i radimo na tome da se Rijeka otvori kao prostor u kojem su moguća različita partnerstva. EPK nije kratkoročni festival, nego očekujem da će se napraviti veliki kulturni projekt sa dugoročnim nasljeđem za grad Rijeku.

2. Intervju sa Brankom Cvjetičanin voditeljicom programskog pravca „27 susjedstava“.

2.1 Što nam možete reći o programskom pravcu „27 susjedstava?“

Za programski pravac „27 susjedstava“ mogu reći je da je fronta projekta jako široka. Bitno je naglasiti da susjedstva odnosno ljudi počinju shvaćati svoju ulogu u cijelom procesu, da su upravo oni ti od kojih promjena započinje. Procesi traju i mijenjaju se, važno je „probuditi spavače“ i njihovu kreativnost i promišljati o njihovim očekivanjima. Rijeka ima veliki potencijal i vrlo participativne sugrađane jer je i prije projekta EPK postojala jaka riječka kulturna scena koja radi na kulturnim programima dugi niz godina.

SAŽETAK

Pod motom „Ujedinjeni u različitosti“, u Europskoj uniji kultura se koristi kao sredstvo suradnje i razvoja multikulturalnog europskog društva. Europska unija potiče razvoj kulturnog turizma uz potporu iz europskih fondova zbog očuvanja i promocije europske raznolike kulturne baštine, zbog sve veće turističke potražnje za novim kulturnim atrakcijama, većeg turističkog profita od kulturnih turista itd. Kulturni projekt Europske unije, Europske prijestolnice kulture (EPK), pokrenut je 1985. godine s ciljem promoviranja i očuvanja različitih europskih kultura, povezivanja europskih građana, priznavanja zajedničke europske baštine i poticanja kulturnog razvoja gradova. Do sada je više od pedeset gradova ponijelo titulu Europske prijestolnice kulture i projekt se nastavlja i ubuduće jer je uspješno pridonosio održivom razvoju gradova. Iz provedenog istraživanja u ovom radu došlo se do spoznaje da projekt EPK ima brojne pozitivne učinke na razvoj gradova nositelja titule od kojih su najznačajniji dugotrajni kulturni razvoj gradova, razvoj kulturnog turizma, pozitivan imidž i povećana međunarodna prepoznatljivost gradova. Kao odabrana nositeljica titule Europska prijestolnica kulture 2020. godine, Rijeka ima priliku postati nova, prepoznatljiva kulturna destinacija Europe te bogato kulturno i industrijsko nasljeđe valorizirati i pretvoriti u prepoznatljiv kulturno-turistički proizvod. Pritom se očekuje kulturni razvoj i kulturna regeneracija grada te razvoj kulturnog turizma grada i šire regije.

Ključne riječi: Europske prijestolnice kulture, kultura, kulturni turizam, valorizacija kulturne baštine, Rijeka

SUMMARY

Under the motto "United in diversity", culture is used in the European Union as a means of cooperation and development of a multicultural European society. The European Union promotes the development of cultural tourism with support from European funds for the preservation and promotion of European cultural heritage due to increasing tourist demand for new cultural attractions, greater tourist profits from cultural tourists etc. The European Union Cultural Project, European Capital of Culture (ECOC) was launched in 1985 with the aim of promoting and preserving different European cultures, connecting European citizens, recognizing common European heritage and fostering cultural development of cities. So far more than fifty cities have been awarded the title of European Capital of Culture and the project continues in the future as it has successfully contributed to the sustainable development of cities. From the research conducted in this paper, it has been realized that the project of the ECOC has many positive effects on the development of the cities of the title holders, the most important of which is the long-term cultural development of the cities, the development of cultural tourism, the positive image and increased international recognition of the cities. As the selected head of the European Capital of Culture in 2020, Rijeka has the opportunity to become a new, recognizable cultural destination of Europe and to valorise and transform a rich cultural and industrial heritage into a recognizable cultural-tourist product. Cultural development and Urban renewal of the city is also expected, as well as the development of cultural tourism in the city and in the wider region.

Key words: European Capital of Culture, Culture, Cultural Tourism, Valorization of Cultural Heritage, Rijeka